



UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK: SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**ULOGA SPECIJALNE POLICIJE U BORBI PROTIV
TERORIZMA I ORGANIZOVANOG KRIMINALA
-magistarski rad-**

Kandidat:

Hamo Kulaglić

Broj indexa: 839/II

Mentor:

Prof.dr. Mirza Smajić

Sarajevo, april 2023.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI DIO RADA	6
1.1. Problem istraživanja	6
1.2. Predmet istraživanja	6
1.3. Ciljevi istraživanja.....	7
1.3.1. Naučni cilj istraživanja	7
1.3.2. Društveni cilj istraživanja.....	7
1.3.3. Društvena opravdanost istraživanja.....	7
1.3.4. Naučna opravdanost istraživanja.....	8
1.4. Sistem hipoteza.....	8
1.4.1. Generalna hipoteza istraživanja.....	8
1.4.2. Posebne hipoteze istraživanja.....	8
1.5. Metode istraživanja.....	8
1.6. Kategorijalno-pojmovni sistem.....	9
2. TERORIZAM I ORGANIZOVANI KRIMINAL U SAVREMENIM UVJETIMA .	10
2.1. Pojmovno određenje terorizma	10
2.1.1. Cyber terorizam: realna opasnost u sadašnjosti i budućnosti.....	11
2.2. Pojmovno određenje organizovanog kriminala.....	15
2.2.1. Osnovne specifičnosti i elementi organizovanog kriminala.....	17
3. BORBA PROTIV TERORIZMA I ORGANIZOVANOG KRIMINALA U BIH	21
3.1. Glavni problemi i modaliteti rješavanja.....	23
3.2. Uloga Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA).....	30
3.3. Osnovne specifičnosti Strategija Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma i organizovanog kriminala.....	35

4. MODELI ORGANIZACIJE POLICIJE U BORBI PROTIV TERORIZMA I ORGANIZOVANOG KRIMINALA	38
4.1. Međunarodna policijska saradnja u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala.....	38
4.2. Modeli organizacije policije u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala u Velikoj Britaniji i Italiji.....	42
4.3. Jačanje kapaciteta specijalne policije u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala ..	48
4.4. Djelovanje specijalnih policijskih jedinica u slučaju terorizma	48
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	52
SKRAĆENICE	54
LITERATURA	56

UVOD

Od početka ljudskog bića do danas, zločin je složeni društveni fenomen, a iz svoje prirode, opsega, dinamike, manifestacija, naknadnih promišljanja i drugih karakteristika i obilježja, pravni i društveni fenomen postao fokus pažnje znanstvene i stručne javnosti i postoji jasna tendencija pronalaženja trebao bi privući posebnu pažnju. Danas je ista situacija. Neosporna je činjenica da je ovaj djelotvornih i proporcionalnih odgovora kako bi se smanjilo njegovo prisustvo u društvu. Svaka država smatrajući kriminalitetkao štetnu i opasnu društvenu pojavu, preduzima razne mjere za suzbijanje ove pojave. U ovom slučaju, tokom historije, kriminal se postepeno mijenjao, dopunjavao, unapređivao, modernizovao i prilagođavao specifičnim društvenim uslovima i okolnostima. U svakoj historijskoj fazi društvenog razvoja počinitelji krivičnih djela pokušavali su pronaći najprikladniji način za vršenje određenih oblika kriminala. S druge strane, reforma krivičnog zakona fokusira se na efikasnost krivičnog postupka i sprovođenje i funkciju zaštitne funkcije krivičnog zakona. Da bi krivično pravo postalo uspješno sredstvo za odbranu društva od kriminala, nauka o krivičnom pravu koja inspiriše zakonodavce mora započeti istinskim razumijevanjem zločina, počinitelaca i uspješnim razumijevanjem krivičnih sankcija. S obzirom na to da još nema konačnog rješenja, bez obzira kako prihvatiti i zadovoljiti potrebe u datom trenutku, rješenje je i dalje pokušaj čovječanstva da pronađe učinkovit zaštitni mehanizam u različitim periodima ljudske historije.

Nepromjenjivi socijalni uslovi, situacije i odnosi se mijenjaju, pa politike prevencije kriminala i krivičnopravni sistemi uglavnom imaju osnovni zadatak pronaći najbolju metodu za postizanje zaštite u praktičnom smislu. Krivična zaštita ne može se postići direktno prijetnjom kazne, već i složenim sistemom socijalne kontrole. Razvoj i evolucija pravnog naučnog razmišljanja doveli su do stalne potrage za najboljim krivičnopravnim (materijalnim i procesnim) rješenjima, koja će na prihvatljiv način regulisati područje usmjereno na čovjeka (građanina), poštivanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, bez obzira da li pripadaju određenoj grupi (etnička pripadnost, rasa, religija. Da bismo ilustrovali ovu stvar, danas postoje različiti načini komunikacije s ljudima na različitim geografskim lokacijama (e-pošta, SMS, Facebook, Viber, Whats up i mnogi drugi), kao i tajna ili šifrirana komunikacija između organiziranih kriminalalaca (sky i anom aplikacije). Kriminalci nisu koristili tradicionalne ili klasične kriminalne metode sa značajno izmijenjenim obrascima kriminalnog ponašanja za stvarno upravljanje kriminalnim ciljevima, pa su postepeno prevladavali postojeće ili poznate kriminalne metode. Neke intervencije u prilagođavanju zakona i propisa stvarnim društvenim potrebama pokušavaju na neki način steći kontrolu nad kriminalom.

Rad policijskih službenika izuzetno je složen, uglavnom usmjeren na prevenciju i istragu različitih krivičnih djela. Policijski službenici trebali bi imati visok stepen profesionalnosti u pravovremenom izvršavanju svojih poslova i zadataka, kao i poštivanje ljudskih prava i sloboda. Osnovni preduvjeti za rad policije su stabilnost i snažne osobine ličnosti, ali istovremeno zadovoljavanje međusobnog sudjelovanja, tolerancije i spremnosti za pomoć kolegama.¹ Posao čovjeku donosi prihode, ali može biti veliki izvor stresa. U svakoj profesiji, bez obzira na specifične okolnosti, generiraju se određene vrste i stepeni pritiska. Policijska profesija se generalno smatra stresnom profesijom. U literaturi se policijska profesija spominje kao jedna od najstresnijih profesija. Posao policajca je u mnogo čemu težak i naporan. Organizacija rada, uslovi rada, utvrđeni zadaci, posebni događaji i obaveze, ovlaštenja i etički kodeksi postavljaju visoke zahtjeve pred policajce. Visoki zahtjevi za izvršavanjem zadataka obično donose potencijalne rizike za fizičko i mentalno zdravlje policajaca. Osnovni preduslovi za efikasnu prevenciju, istragu i krivično gonjenje su: institucionalna saradnja, koordinacija aktivnosti, razmjena informacija i podataka između svih subjekata odgovornih za istragu i gonjenje na domaćem (nacionalnom) i međunarodnom nivou; dobro definisana i uspostavljena prevencija; učinkovite i snažne strategije protiv kriminala za mehanizme seksualne zaštite; poboljšati i ojačati partnerstvo između agencija za provođenje zakona (policijske agencije na svim nivoima, carinske službe, poreska uprava itd.) i naučno-istraživačkih institucija (fakulteti, istraživački instituti, itd. Borba protiv terorizma i kriminala dovela je do uspostavljanja velikog broja specijalnih jedinica. Terorističke akcije često prati „talačka kriza“ koja nastaje usljed napada ili upadom terorista u objekat, a obično su na meti objekti sa većom frekvencijom ljudi, zatim otmice prevoznog sredstva: autobus, voz, avion, koje teroristi zauzimaju i drže zatečeno osoblje za taoce da im služi za živi štit. U borbi i suprostavljanju protiv ovih oblika krivičnih djela nezamjenjivu ulogu imaju specijalne antiterorističke jedinice policije. Akcije oslobađanja talaca moraju biti munjevito brze.

Specijalne snage su poznate od davnina. Različiti oblici „specijalnih operacija“ izvršavani su od najranijih razdoblja. Specijalne jedinice imaju različite organizacije u različitim državama. Američke specijalne snage podijeljene su na kopnene specijalne snage, pomorske specijalne snage, zračne specijalne snage, i zelene beretke. Krajem 1960-ih moderni terorizam je eskalirao, a mnoge su se zemlje suočile s potrebom za pronalaženjem odgovarajućih antiterorističkih rješenja. Činjenice su dokazale da policija nije dovoljna za borbu protiv terorizma i da se čini da je vojska

¹ Connors, T. P. i Pelegrini, H. 2005. *Hard Won Lessons: Policing Terrorism in the United States*. New York: Manhattan institute for Policy Research.

učinkovitija, ali upotreba vojske u unutarnjim sukobima u potpunoj je suprotnosti s tradicionalnom ulogom vojske i demokratskim standardima. Kao rezultat toga, opseg kontakata između policije i vojske ograničen je, što mnoge nacionalne stratege prisiljava da stvore treću opciju, a to je između policijskih i vojnih operacija .

Glavna svrha specijalnih policijskih snaga je borba protiv terorizma, i organizovanog kriminala što uključuje radnje preduzete u sljedećim situacijama: rješavanje najsloženijih situacija otmica i taoca, otmica aviona i drugih prevoznih sredstava, lišenje slobode opasnih i naoružanih lica, osiguravanje sigurnosti VIP osoba pod posebnim uslovima, helikopterske operacije, misije traganja i spašavanja, snajperske operacije. Postupanje u ovim situacijama zahtijeva psihološku stabilnost, fizičku spremnost, odlučnost, preciznost, hrabrost, taktičnost, brz odgovor, jedinstvo timova i međusobno povjerenje te kontinuirano redovno i specijalističko obrazovanje. Opšte obrazovanje je prva faza obuke pripadnika koji postaju pripadnici specijalne policije odabirom i ispunjavanjem određenih uslova.

Osnovno obrazovanje uključuje prilagođavanje stresnim situacijama i jačanje psihološke stabilnosti prisiljavanjem kandidata da trpe različite oblike stresa, zatim rad u različitim geografskim i meteorološkim uslovima, preduzimanje akcija kroz različite načine prevoza i obuku za brzu promjenu ličnog geografskog položaja. Pripadnici specijalnih policijskih snaga moraju odgovoriti na najhitnije i najopasnije situacije, uključujući incidente koji zahtijevaju posebne vještine i opremu izvan nivoa redovnih policijskih aktivnosti. Na primjer, ovo se odnosi na taoce i terorističke situacije, incidente sa pucanjem i hapšenje opasnih kriminalaca uključenih u sve vidove organizovanog kriminala. Oni su također uključeni u zadatke koji zahtijevaju izuzetno brze odluke o „životu i smrti“. *Trening specijalističke obuke obuhvaća elemente opće tjelesne pripreme, policijske samoobrane, dominantno zahvate za privođenje, udarce, blokade, obranu od naoružanog i nenaoružanog napadača i druge elemente kojima je cilj prvenstveno svladavanje aktivnog i pasivnog otpora, povećanje razine samopouzdanja i smanjenje razine stresa. Policijski službenici u svom radu koriste suvremenu opremu, specijalna motorna vozila, različite vrste osnovnog i posebnog naoružanja, balističku opremu, opremu za javni red i mir i sl., te se pritom naglasak stavlja na integralni trening koji zajedno s obukom čini jednu funkcionalnu cjelinu.*²

² Novak, H., Specijalistička obuka interventne jedinice policije i njena situacijska učinkovitost u urgentnim situacijama, završni rad, 2021., str. 1.

Neka istraživanja su pokazala da su ljudi koji traže posao u posebnim policijskim odjelima fleksibilniji od ostalih građana. Bosna i Hercegovina je svjesna da je, uz unutarnju sigurnost, od ključne važnosti i regionalna i globalna sigurnost. Vlasti Bosne i Hercegovine odlučne su da usvoje strateški pristup i razviju zakonodavstvo uz pomoć međunarodne zajednice, unutrašnjim kapacitetima i potencijalom za efikasnu borbu protiv svih oblika organiziranog kriminala. U narednom periodu Bosna i Hercegovina bi trebala ojačati kapacitete sigurnosnih agencija na svim nivoima i nastaviti provoditi aktivnosti u borbi protiv svih vrsta organiziranog kriminala, što je prioritetni cilj održavanja sigurnosti i stabilnosti građana Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina će koristiti sve moguće sposobnosti, saradivati sa zemljama u regionu i međunarodnim organizacijama, a razvojem modernih pravnih okvira, institucija i sposobnosti, provoditi aktivnosti na poboljšanju efikasnosti borbe protiv organizovanog kriminala. Organizovani kriminal nesumnjivo je jedan od najopasnijih oblika kriminala. Direktno utiče na stabilnost i sigurnost bilo koje zemlje, krši temeljne društvene vrijednosti demokratije i civilnog društva, prijeti vladavini zakona, povjerenju u javne institucije i pravila i ometa ekonomski razvoj i napredak. Kao što svi znamo, ekonomske koristi jedna su od osnovnih motivacija za organizovani kriminal. Organizovane kriminalne grupe nastoje legalizovati ilegalno stečenu finansijsku dobit „pranjem novca“ i uključiti ih u legalne ekonomske tokove, koji su usmjereni na jačanje njihovog ekonomskog i političkog uticaja u društvu. Stoga se u borbi protiv organizovanog kriminala oduzimanje kriminalnih ekonomskih koristi, dobiti stečene kriminalom sve više smatra učinkovitim alatom u borbi protiv organiziranog kriminala.

Bosna i Hercegovina nema stalni, koordinirani i sveobuhvatni mehanizam kriminalističke istrage. Iako su sve policijske agencije u Bosni i Hercegovini dužne prikupljati podatke koji se odnose na njihov rad, prikupljeni podaci su obično ograničeni, ne sabiru se na jednom mjestu i rijetko se koriste za kvantitativna i detaljnija istraživanja. Stoga, iako je znanje o kriminalu ograničeno, ono se rijetko koristi u procesu donošenja odluka. Prema pregledu pravosuđa u Bosni i Hercegovini, „čini se da postoji općenito nerazumijevanje širokog opsega procesa planiranja politike“.

Specijalne antiterorističke jedinice su zadužene za sve vidove borbe protiv terorizma, tj. rješavanje talačkih situacija, otmica lica, otmica aviona i drugih prevoznih sredstava. Da bi uspješno izvršavali zadatke pripadnici specijalnih policijskih jedinica moraju biti u formi u svakom trenutku, te se zbog toga vrše stalna testiranja psiho-fizičke spremnosti istih. Training borilačkih vještina za pripadnike specijalnih policijskih jedinica je specifičan i sastoji se od nekoliko različitih tehnika borilačkih vještina (karate, džudo, jiu jitsu). Svi pripadnici specijalnih policijskih jedinica moraju biti spremni i obučeni za sve aktivnosti. Zbog teških uslova misije, upotreba sile, obim

posla i uključivanje policijskih specijalnih jedinica zahtijevaju visok stepen fizičke pripreme i borbenih vještina, pa je potrebna obuka. Specifičnost policijskog rada ovisit će o izboru sadržaja za razvijanje svih potrebnih vještina, distribucije sadržaja, organizacije metoda rada, radnih mjesta, odabira opreme za trening i njihove distribucije u različitim ciklusima pripreme za trening. U ovom slučaju, policijski službenici moraju bezuslovno provesti bilo kakav trening za opštu pripremu i specijalnu pripremu, koji bi trebao biti povezan sa tehničkim i taktičkim napretkom policijskog službenika specijalne policijske jedinice.

Uspjeh i efikasnost policijskih službenika u specijalnoj policijskoj jedinici (SPJ) zavise o različitom broju motoričkih vještina, antropološkim karakteristikama i nivou i strukturi fizičke spremnosti. Fizički trening za pripadnike specijalne policije znači da za postizanje idealnih ciljeva u karijeri morate imati dobre fizičke sposobnosti. Danas je dobro poznata činjenica da je terorizam i organizovani kriminal posvuda. Danas su to postale jedne od najopasnijih pojava i jedne od najvažnijih sigurnosnih prijetnji. To je također važno pitanje kojim se bave mnogi naučnici, teoretičari, političari, novinari, obavještajci, službenici osiguranja, vojska i policija. Društveno-politički fenomen. Zajednica još nije postigla konsenzus o konceptu i definiciji terorizma i organizovanog kriminala a ne postoji efikasna metoda i model antiterorizma i borbe protiv organizovanog kriminala. Danas se u kontekstu globalizacije sve više pažnje posvećuje međunarodnoj policijskoj saradnji.

U borbi protiv zajedničkih prijetnji, međunarodna policijska saradnja ključni je element u izgradnji Europske unije na područjima slobode, sigurnosti i pravde zasnovane na poštivanju temeljnih prava. U stvari, to se uglavnom odnosi na teška krivična djela (organizovani kriminal, trgovina drogom, trgovina ljudima, cyber kriminal) i terorizam. Pored predistrage i razmjene informacija tokom istražnih postupaka između agencija za provođenje zakona, međunarodna policijska saradnja uključuje praćenje, analizu i analizu međunarodnih inicijativa (multilateralnih i bilateralnih), provedbu zaključenih međunarodnih sporazuma, pripremu međunarodnog prava i ad hoc sastanke predstavnika agencija za provođenje zakona na najvišem nivou).³

³ Karović, S. (2012.), „Posebne istražne radnje u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine“, Civitas, Časopis za društvena istraživanja broj 4, Novi Sad. Krivokapić, V. (2006.), Prevencija kriminaliteta, Teorijsko-kriminalistički pristup, Fakultet kriminalističkih nauka, Univerzitet u Sarajevu.

1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI DIO RADA

1.1. Problem istraživanja

Terorizam predstavlja izražen izazov globalnoj sigurnosti i javlja se kao globalni sigurnosni problem. Terorizam je vrlo složen fenomen. Ništa manje nije složena ni borba protiv terorizma. Stvaranja protivterorističkog sistema, protivrorističkih strategija, upotreba pojedinih državnih instrumenata u borbi protiv terorizma, stepen njihove efikasnosti, njihov odnos prema demokratskim standardima i poštivanju ljudskih prava, zakonski okvir djelovanja (primjerice, upotreba vojske i vojnih specijalnih snaga unutar države) itd., itekako su složene teme u razmatranju protivterorističkog spektra. U protivterorističkom djelovanju države koriste različite instrumente: policijske, kazneno-pravne, vojne, obavještajne, političke, civilno-građanske, kao što je amnestija za prestanak terorističkog djelovanja. Neuspjesi država i međunarodne zajednice u borbi protiv vrlo kompleksnog terorizma uslovljavaju kontinuirano preispitivanje i evaluaciju protivterorističkih (nacionalnih i međunarodnih) strategija i tehnika u potrazi za adekvatnim i efikasnijim rješenjima. Preduslov uspješnog suprostavljanja terorističkim dejstvima jeste poznavanje mogućih uzroka terorizma. Otklanjanje svih uzroka koji uslovljavaju pojavu terorizma je nemoguća, zbog toga što su oni mnogobrojni, različiti, pa i nepoznati. Nosioci aktivnosti u protivterorističkim dejstvima su specijalne jedinice policije. U tim okvirima, prije tridesetak godina niz država širom svijeta započeo je sa stvaranjem specijalnih policijskih snaga i njihovim uvođenjem u protivterorističke sisteme.

1.2. Predmet istraživanja

Terorizam se nalazi u „sivoj zoni“ između politike i rata. Riječ je o području za koje savremene demokratije još uvijek naprosto nisu našle primjerene odgovore za djelovanje. Svaka država ima svoj koncept borbe protiv terorizma. Neke države sve više koriste vojsku za borbu protiv terorizma. Stoga su, unatoč obavijenosti svim kontroverzama, „treće snage“ ili pripadnici specijalnih policijskih snaga između redovne policije i vojske, locirane upravo u tom području, prihvatljiv instrument za suzbijanje terorizma. Kao specijalizovane snage one raspolažu odgovarajućim funkcionalnim sposobnostima. Istovremeno pri upotrebi, posebno unutar vlastitih granica, podliježu i prihvatljivoj demokratskoj kontroli.

Ukupno, „treće snage“ povećavaju broj akcijskih opcija državnim stratezima. „Treće snage“ su naprosto politički održiva alternativa policijskim i vojnim nedostacima i nesposobnostima u borbi protiv terorizma. Savremeni terorizam predstavlja stvarnu i realnu prijetnju sigurnosti današnjeg

svijeta na globalnoj, regionalnim i nacionalnim razinama. Terorizam je jedan od najopasnijih političko-sigurnosnih fenomena savremenog svijeta. Broj terorističkih organizacija (648 od 1968. godine do danas) i eskalacija terorističkih akata koji se širom svijeta događaju posljednjih godina, jasno pokazuje da su dosadašnje protivterorističke politike neefikasne u borbi protiv te opasne prijetnje. Izazov te politike je potreba njezine utemeljenosti na najvišoj razini prioriteta državne politike te njezina primjerenost realnoj prirodi i obilježjima terorizma. Odgovor na ovu vrstu izazova najmanje je trostruko uslovljen. Najprije treba definisati realnu sliku terorizma, zatim na temelju takve ocjene u okviru politike nacionalne sigurnosti pronaći odgovarajuću protivterorističku strategiju te je na kraju uskladiti s drugim nacionalnim interesima i ciljevima odnosno prevesti u praktično protivterorističko operativno djelovanje.

1.3. Ciljevi istraživanja

Svako naučno-istraživačko djelo kreće od ciljeva istraživanja. U ovom teorijskom empirijskom obliku rada cilj istraživanja je prije svega spoznaja i uloga funkcionalnosti specijalnih policijskih snaga u borbi protiv organizovanog kriminala, terorizma i drugih oblika krivičnih djela te borbe protiv istog.

1.3.1. Naučni cilj istraživanja

Kada govorimo o naučnom cilju, možemo reći svrsi-shodno da je cilj prije svega naučna elaboracija kroz koju će se uspostaviti značajne mjere i radnje, te načini rješavanja spornih situacija u kojima se nalaze specijalne policijske snage svakodnevno a prvenstveno u ovom slučaju u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala.

1.3.2. Društveni cilj istraživanja

Društvena odgovornost je najvažnija u ovom slučaju, odnosno u ovom specijalizovnom izdanju rada kroz koji se govori o borbi policijskih snaga, prvenstveno specijalnih policijskih snaga u borbi protiv terorizma, organizovanog kriminala i drugih oblika krivičnih djela. Trebamo krenuti od pretpostavke da su životi ljudi u pitanju i da je sve te živote potrebno prvenstveno zaštititi.

1.3.3. Društvena opravdanost istraživanja

Ukoliko govorimo o društvenoj opravdanosti, možemo slobodno zaključiti da rad obiluje mnogobrojnim pozitivnim primjerima u kojima se opisuje uloga, značaj i funkcija policijskih snaga.

1.3.4. Naučna opravdanost istraživanja

Naučna opravdanost istraživanja doprinosi značajnom rješavanju vječite dileme o ulozi i funkciji policijskih snaga u borbi protiv prethodno navedenih krivičnih djela. Javnost u posljednje vrijeme ima sve manje povjerenja u funkciju i ulogu policijskih snaga te bi ovim radom i detaljnom analizom istog zasigurno došli do promjene razmišljanja.

1.4. Sistem hipoteza

1.4.1. Generalna hipoteza istraživanja

Uloga specijalne policije u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala od velikog je značaja za čovječanstvo, jer ljudi koji svoje živote izlažu opasnostima i rizicima svakodnevno, u mnogome doprinose miru i nenasilju koje bi zasigurno eskaliralo nepostojanjem istih.

1.4.2. Posebne hipoteze istraživanja

H1. Terorizam i organizovani kriminal predstavljaju složene sigurnosne prijetnje, i uloga specijalnih policijskih jedinica ima izniman značaj u reduciranju njihovih negativnih posljedica.

H2. Na međunarodnom nivou postoji organizovan sistem saradnje u reagovanju na negativne implikacije koje proizvode terorizam i organizovani kriminal.

H3. Kontinuirano jačanje kapaciteta evropskih specijalnih policijskih jedinica – uključujući unapređenje osposobljenosti i spremnosti jedinica, edukacija, budžetskih sredstava, predstavlja obavezu za sve specijalne jedinice, kako bi se održali uvjeti za uspješnu borbu protiv terorizma i organizovanog kriminala.

1.5. Metode istraživanja

Osnovne metode koje će se koristiti u ovom naučnom istraživanju su: analiza, sinteza, konkretizacija, generalizacija, dedukcija.

Opštenaučne metode koje će se koristiti u ovom istraživanju su: metoda komparacije, analitičko-deduktivna metoda, hipotetičko-deduktivna metoda.

1.6. Kategorijalno-pojmovni sistem

- **Policija** - Policija je kao javni servis svih građana, organizovana služba, sistem koji čine ljudi, pojedinci, svaki sa svojim individualnim obilježjima, odlikama i problemima. Uzme li se u obzir visoka osjetljivost policijskih poslova i njihova raznolikost, s jedne strane, te brojna ograničenja i zahtjevi pri provedbi tih poslova i zadaća, pred svakog se policijskog službenika postavljaju zadaci koje nije lahko izvršavati.

- **Specijalna policija** - Riječ „specijalan potiče“ od latinske riječi „specialis“ i znači poseban, naročit, tačan, stručan. Svaki policijski službenik koji hoće da bude dio specijalne policijske jedinice mora proći vrlo zahtjevan psiho-fizički test, te tek nakon toga pristupa treninzima i specijalističkim obukama koje vode vrloiskusni instruktori za raznih oblasti. Svaki pripadnik specijalne policijske jedinice mora savladati potrebna znanja i vještine za uspješno obavljanje policijskih zadaća, ali i svoje individualne sposobnosti kako bi se uklopile u postojeći policijski sistem i u njemu zauzeti odgovarajuće mjesto i ulogu (Mršić, 2016).

- **Organizovani kriminal** - Organizovani kriminal, organizovani kriminalitet i kriminalne organizacije su termini koji predstavljaju transnacionalno, nacionalno ili lokalno grupisanje visoko centralizovanih organizacija koje vode kriminalci sa namerom bavljenja ilegalnim aktivnostima, najčešće radi ostvarivanja profita. Određene kriminalne organizacije, kao što su terorističke organizacije, politički su motivisane. Ostale organizacije, među kojima su države, vojske, policijske snage, kao i korporacije, ponekad mogu koristiti metode organizovanog kriminala radi postizanja svojih ciljeva, ali se njihove snage zasnivaju na njihovom statusu formalnih socijalnih institucija. Postoji tendencija odvajanja organizovanog kriminala od ostalih formi zločina, kao što su kriminal belog okovratnika, finansijski zločini, politički zločini, ratni zločini, državni zločini i izdaja, međutim, ovo razdvajanje nije uvek očegledno, i o njemu se još uvek vode rasprave.⁴

- **Terorizam** – Organizirana i sistematska primjena nasilja sa namjerom da se izazivanjem straha i lične nesigurnosti građana naruši autoritet države ili ostvare neki od političkih ciljeva. Kao sredstvo političke borbe zabranjen je od međunarodne zajednice.⁵

⁴ https://ipf.rs/organizovani-kriminal/#_Toc444110296, pristupljeno: 15.04.2021.

⁵ Beridan, I., Tomić, I., Kreso, M., Leksikon sigurnosti, DES, Sarajevo, 2001., str. 380.

2. TERORIZAM I ORGANIZOVANI KRIMINAL U SAVREMENIM UVJETIMA

2.1. Pojmovno određenje terorizma

Jedna od najvećih prijetnji današnjice za sigurnost države i društva je terorizam. Postoji mnogo definicija terorizma a jedna od njih je da je terorizam primjena oružanog i drugog nasilja, kao i prijetnja upotrebe oružanog nasilja najčešće protiv nedužnih osoba, radi ostvarenja političkog ili nekoga drugog cilja. Obilježava ga sistemska upotreba nasilja (ili prijetnja nasiljem), pretežno politička motivacija (borba za društvene promjene, politički utjecaj ili vlast), promišljen izbor izravnih žrtava te onih neizravnih (širenjem straha), kršenje ljudskih prava i dr. Određuje se i kao oblik političkog nasilja, metoda vojno-političke borbe i dr. Primjenjuju ga pojedine države (državni terorizam), te različite organizacije i skupine u borbi protiv državnih institucija (protivdržavni ili pobunjenički terorizam) ili u njihovu podupiranju (tzv. terorizam za državu). Teoretičari navode i druge oblike i varijante terorizma: s obzirom na ideološku zasnovanost terorizam se određuje kao ljevičarski, desničarski, nacionalistički, separatistički, rasistički, islamistički i dr. Razlikuje se također selektivni i neselektivni terorizam (prema odabiru žrtava), unutardržavni i međunarodni terorizam, revolucionarni i kontrarevolucionarni terorizam, kolonijalistički i antikolonijalistički terorizam; navodi se također i ratni terorizam (protiv civilnoga stanovništva u ratu), individualni terorizam (pojedinačna teroristička djela) i dr. Protivdržavni ili pobunjenički terorizam svodi se pretežno na primjenu terora od strane manjih političkih organizacija ili skupina; uglavnom je riječ o selektivnom terorizmu kojeg su žrtve državni predstavnici, nositelji vlasti i sl. Njegove su metode politička i druga ubistva (atentati), bombaški napadi, sabotaze, otmice i dr. Protivdržavni terorizam razlikuje se od gerile, premda je u nekim slučajevima i njezino pomoćno sredstvo (ponekad se terorizam latinskoameričkih i zapadnoeuropskih ljevičarskih skupina u drugoj polovici XX. st. naziva urbanom ili gradskom gerilom).

O potrebi političkog i revolucionarnog nasilja pisali su od sredine XIX. st. L. A. Blanqui, potom M. A. Bakunjin i neki drugi zagovornici anarhizma, teoretičari Narodne volje, i dr. Revolucionarno nasilje i terorizam zagovarao je njemački radikal Karl Heinzen (1809–80) u djelu *Ubojstvo i sloboda* (*Murder and Liberty*, 1853), ruski anarhist Sergej G. Nečajev (1847–82) u *Katekizmu revolucionara* (*Katehizis revoljucionera*, 1869), njemački anarhist Johann Most (1846–1906) u svojem listu *Sloboda* (*Die Freiheit*) i priručniku *Revolucionarna ratna znanost* (*The Science of Revolutionary Warfare*, 1885), itd. O važnosti revolucionarnoga nasilja pisao je i francuski teoretičar G. Sorel (1847–1922).

2.1.1. Cyber terorizam: realna opasnost u sadašnjosti i budućnosti

U širem smislu, cyber terorizam znači napade i prijetnje usmjerene protiv računara, računarskih mreža i informatičke opreme za pohranu podataka sa svrhom zastrašivanja i uticanja na vladajuće strukture i javnost u političkom i socijalnom životu. *"Cyber terorizam kao novo moćno oružje u rukama svjetskih aktera predstavlja novi oblik političke prinude i oblik proxy ratovanja. Nekonvencionalni oblici ratovanja predstavljaju efikasniji način vođenja borbe između suprotstavljenih strana. Ekonomski, cyber ili drugi vidovi ratovanja omogućavaju zaraćenim stranama da prikažu prividno stanje mira i spriječe socijalne kolapse dok se iza kulisa odigravaju presudne bitke za opstanak nacija i država."*⁶

Ipak, da bi se cyber-terorizam okvalifikovao kao napad, on treba prouzrokovati nasilje protiv osoba i dobara, ili barem izazvati dovoljno štete kako bi izazvao strah. Napad kojim se razaraju nebitni ili finansijski neisplativi ciljevi ne može se tretirati kao cyber-terorizam. Npr. neovlašteni daljinski upad u računarsku mrežu kontrole zračnog ili cestovnog prometa, koji uzrokuje gubitak ljudskih života, ozbiljnu materijalnu štetu i paniku, svakako se definiše kao informatički terorizam, dok se ulazak u neku manje bitnu računarsku mrežu i onemogućavanje njezine upotrebe drugim korisnicima ne može smatrati terorističkim napadom već računarskim kriminalom. Kako još nije potpuno razjašnjeno što je tačno informatički terorizam često dolazi do nesporazuma u tumačenju. Pod pojmom cyber terorizam često se pogrešno podrazumijevaju slučajevi računarske ili internetske zloupotrebe, kao što su hakerske aktivnosti, širenje virusa i čitav spektar računarskih on-line incidenata koji nose tek marginalne štete ili teškoće. To treba klasifikovati tek kao pokušaj informatičkih kriminalaca da testiraju svoje sposobnosti, te dokažu sebi i okolini kako mogu uticati na nešto ili naštetiti nečemu, no sve bez ideološke podloge. U prošlosti su se događali informatički incidenti u kojima su sudjelovale terorističke organizacije, ali oni nisu uzrokovali veće štete, osim finansijske. Neki od kriterija koje je potrebno ispuniti da bi se informatički napad kvalifikovao kao informatički terorizam jesu identitet osobe koja planira ili provodi napad, perspektiva iz koje se napad provodi te rezultat i šteta koja je počinjena. Svakako treba biti mjerodavan kako bi se iz čitavog spektra informatičkih napada izdvojio cyber terorizam, jer bi se u protivnom svaki računarski incident mogao automatski podvesti pod navedeni pojam, što ne bi bilo opravdano. Cyber-terorizam također treba razlikovati od tzv. "informatičkog rata", manipulacije računarima i računarskim mrežama u kontekstu međudržavnih ratnih sukoba. Dok se informatički rat provodi ofanzivnim i defanzivnim aktivnostima državnih struktura u međunarodnom sukobu, u terorizmu

⁶ Muhić, E., Cyber terorizam kao novi oblik ratovanja: sekundarna analiza slučaja "STUXNET" i teoretski okviri cyber terorizma, Kriminalističke teme XIX, br. 5, 2019, str. 230.

se primjenjuju taktike zastrašivanja u okviru asimetričnog sukoba na bazi ideologije. Navedena dva oblika djelovanja mogu se preklapati u korištenju pojedinih tehnika (npr. uništavanje računarskih mreža), no to ne znači da je riječ o istoj pojavi. Cyber-terorizmom ne mogu se smatrati niti hakerske aktivnosti koje podrazumijevaju neovlašten ulazak u računarske mreže s ciljem narušavanja njihovog normalnog rada, bez namjere izazivanja velikih šteta, širenja ideološko-političke propagande ili izazivanja smrtnih posljedica. Teroristi također mogu koristiti hakerske tehnike za skretanje pozornosti na svoje postojanje ili za neovlašteno prikupljanje podataka, međutim niti jedna od tih aktivnosti ne predstavlja cjelovitu terorističku operaciju ili napad, pa se kao takva ne podvodi pod termin cyber-terorizam. One su samo još jedan indikator koji govori da se informatička tehnologija, kao i svaka druga napredna tehnologija može koristiti na nelegalan način.

Cyber terorizam nije povremeno zaobilaženje legalnih pravila upotrebe računarske opreme i interneta od strane terorista niti se pod tim pojmom podrazumijevaju drugi oblici kriminalne upotrebe informatičke tehnologije. On se u jednoj rečenici definiše kao unaprijed osmišljeni, ideološki motiviran napad na računarske sisteme, programe, baze podataka i mreže, koji se provodi uz pomoć informatičke tehnologije, te ima za posljedicu izazivanje straha, nasilja i velike materijalne štete na neborbenim ciljevima, a u svrhu uticaja na javnost i političke procese. Pojednostavljeno, cybe terorizam je upotreba visoko tehnoloških sredstava protiv visoko tehnoloških ciljeva. Upoređujući prijetnju od stvarnog cyber-terorizma s realnošću iste, svakodnevne terorističke upotrebe napredne informatičke tehnologije treba imati u vidu dva odvojena aspekta, od kojih oba zaslužuju pozornost. Odluka o tome jesu li potrebne posebne antiterorističke mjere ne ovisi samo o djelatnicima stvarne prijetnje cyber-terorizma već i o tome postoji li potencijalno moguća podrška informatičke tehnologije za realizaciju nekog terorističkog akta. Po prvom vidu procjene može se zaključiti da je napad na vitalne informatičke strukture društva, teroristima vrlo privlačan iz nekoliko razloga. Prije svega, potencijal koji posjeduju računari omogućuje teroristima provedbu napada na velike udaljenosti, uz visoku razinu anonimnosti i uz male financijske troškove. Istodobno se izbjegava upotreba i rukovanje eksplozivima te provedba samoubilačkih misija, što inače mogu biti ograničavajući faktori u planiranju akcije. Do nekih, za teroriste atraktivnih ciljeva nije moguće prodrijeti klasičnim metodama i njihovo uništenje nije provedivo na daljinu ili bez vlastitih (terorističkih) žrtava. Nekim ciljevima, kao što su saobraćajni, energetska ili komunikacijski sistemi ne može se jednim klasičnim terorističkim napadom nanijeti tako velika šteta i izazvati takav strah u javnosti kao što se to može uz pomoć informatičke tehnologije, a i odjek u javnosti ne bi bio na željenoj razini.

Većina hakerskih napada taji se od javnosti kako bi se izbjegla panika i rast nepovjerenja u kompromitirani sustav, ozbiljan i uspješan kompjutersko-teroristički napad ne bi bilo moguće sakriti od javnosti. Konačno, informatička tehnologija može teroristima koristiti i kao multiplikator snage, jer im omogućuje pristup ciljevima kojima nikako drugačije ne bi mogli pristupiti, kao što su sistemi nacionalne sigurnosti i obrane. Istraživanje provedeno 1997. godine od strane Američke Nacionalne Sigurnosne Agencije (NSA) otkrilo je da je vojni računarski sistem SAD vrlo ranjiv na hakerske prodore, koji u nekim slučajevima čak mogu biti i neregistrovani. Američki vojni računarski sistem registruje i do 250 000 hakerskih napada godišnje, međutim do sada još nije zabilježena počinjena šteta, ili barem sa njom nije upoznata javnost. Ipak, barem teoretski, za teroriste postoje određena ograničenja u korištenju informatičke infrastrukture. Iako ranjivi, računarski sistemi su ipak vrlo kompleksne strukture. To znači da može biti vrlo komplikovano nadzirati samu provedbu napada i postići željeni stepen štete. Osim u slučaju da dođe do ozljeđivanja ili smrti ljudi, sam napad na informatičku strukturu ne izaziva značajne emocionalne reakcije i uspješnost napada nije potpuna. Vjerojatno je da teroristi neće biti motivisani za upotrebu novih metoda i alata u svojim napadima, osim ako stare (tradicionalne) ne smatraju neuspješnim. Koliko daljinski provedeni napadi pružaju pogodnosti, toliko istovremeno kod terorista izazivaju osjećaj nesigurnosti i teškoća u kontroli ostvarenih rezultata. Općenito, teroristi nisu skloni eksperimentisati ako nisu apsolutno sigurni da će postići željeni efekat. U konačnici, ne smije se podcijeniti niti ljudski faktor. Vitalni sistemi mogu zavisiti o informatičkoj tehnologiji, ali još uvijek postoji dovoljno ljudskog nadzora i kontrole da se spriječe poteškoće u radu te izađe na kraj sa izvanrednim i neočekivanim situacijama. Prelazeći na drugi vid procjene, koji se odnosi na trenutnu dozu korištenja terorista informatičkom tehnologijom kao korisnim alatom, može se postaviti početna pretpostavka. Već je viđeno da terorističke skupine stvarno u značajnoj mjeri koriste informatičku tehnologiju, ali u ništa većoj mjeri nego bilo koju drugu savremenu tehnologiju. Bilo bi naivno vjerovati da teroristi, kao i bilo koje druge kriminalne skupine, ne koriste blagodati savremenog tehnološkog napretka kako bi unaprijedile svoje aktivnosti. Ipak, teško je zaključiti ili tvrditi postoji li direktna veza između uporabe informatičke tehnologije i jačanja sposobnosti terorističkih grupa, barem do nivoa koji bi uzrokovao preduzimanje specifičnih antiterorističkih mjera od strane vladajućih struktura .

Konačno, umjesto rasprave na teoretskom nivou, treba se fokusirati i na dostupne činjenice, odnosno na podatke dobijene iz prakse. Što se tiče informacione tehnologije općenito, dobro je poznata i uvriježena činjenica da današnji teroristi koriste kompjutere za komunikaciju i skladištenje podataka, kao i za regrutaciju članova, širenje propagande, prikupljanje podataka i

finansija. Tačnu procjenu informatičkih vještina terorističkih grupa otežava tajnost i oprez s kojima međusobno komuniciraju. Upotreba e-pošte kao sredstva komunikacije ograničena je kako bi se spriječilo presretanje informacija, a manje je vjerovatno da će teroristi žrtvovati svoju povjerljivost korištenjem IT opreme na nedokazan način. Do danas nisu zabilježeni veći teroristički napadi korištenjem informatičke tehnologije ili ciljanih na kritične IT strukture. Dokumentirano je samo nekoliko hakova povezanih s terorističkim grupama ili koje su ih izvele. Tako su 1998. Tamiški tigrovi bombom e-pošte bombardovali ambasadu Šri Lanke, prvi službeno registrovani sajber-teroristički napad. Napad nije prouzrokovao nikakvu štetu. Od tada su dokumentovani brojni kompjuterski napadi vezani za rat na Kosovu, palestinsko-izraelski sukob, kinesko-tajvanski sukob i indijsko-pakistanski sukob. Uprkos terorističkoj prirodi ovih napada, koje su izvele male grupe, to je ipak bio oblik sajber ratovanja, a ne teroristički napad. Istraživanja pokazuju da su amateri odgovorni za 90% internet incidenata, "profesionalni" hakeri i industrijska špijunaža za 9,9%, a svjetski cyber kriminalci za 0,1%. Zaključeno je da su teroristi prihvatili informacionu tehnologiju kao nezavisno oruđe komandovanja i kontrole, ali još uvek nisu spremni da napadnu vitalne informacione strukture. Jasno je da teroristi iskorištavaju sve prednosti moderne informacione tehnologije, a nejasno je da li su i kada informacione strukture potencijalne mete za njihove napade. Nadalje, teško je procijeniti kako će napadnuti informacioni sistem odgovoriti na mogući oblik napada. Rizik od napada postoji bez obzira na postojeću zaštitu, iako strah od napada može biti veći od stvarne prijetnje u ovom trenutku.

Teroristi su uvijek korak ispred antiterorističkih aktivnosti jer uvijek traže najslabije tačke odbrane i usmjeravaju svoj napad na njih. Naravno, to ne znači da se unaprijed treba predati, tj. odustati od antiterorističke zaštite u informatičkoj sferi. Ona ipak mora biti izbalansirana između stvarnog nivoa prijetnje i nivoa koji ne ograničava znatno legalnu upotrebu informatike, a mora biti usmjerena na preventivno djelovanje i brzu procjenu i sanaciju eventualne štete. Npr. činjenica da teroristi koriste informatičku tehnologiju za kriptovanu komunikaciju ne znači da se treba ukinuti mogućnost legalne kriptovane komunikacije. Drugim riječima, u razvoju sigurnosnih mjera treba se više usmjeriti na učinkovitiji i kvalitetan ljudski nadzor nad vitalnim informatičkim sistemima, te efikasnu kripto-zaštitu, a manje na ograničavanje korištenja informatičko-tehnoloških dostignuća koja su opšte društveno korisna.

2.2. Pojmovno određenje organizovanog kriminala

Organizovani kriminal, organizovani kriminalitet i kriminalne organizacije su termini koji predstavljaju transnacionalno, nacionalno ili lokalno grupisanje visoko centralizovanih organizacija koje vode kriminalci sa namjerom bavljenja ilegalnim aktivnostima, najčešće radi ostvarivanja profita. Organizovani kriminal je veoma stara pojava. On postoji u skoro svim zemljama i pokazuje tendenciju povećanja.

Činjenica da se organizovani kriminal ne ispoljava u svim zemljama u istom obliku vjerovatno je doprinijela tome da nema opšteprihvaćene definicije pojma organizovanog kriminala. Postoji tendencija odvajanja organizovanog kriminala od ostalih formi kriminala, kao što su finansijski kriminal, politički kriminal, ratni zločini, državni kriminal. Međutim, ovo razdvajanje nije uvijek očegledno, i o njemu se još uvijek vode rasprave. Organizovani kriminal je aktuelan problem koji traži blagovremeno i adekvatno reagovanje svake države u cilju njegovog suzbijanja.

U Sjedinjenim Američkim Državama, Akt za kontrolu organizovanog kriminala (1970) definiše organizovani kriminal kao "Grozne aktivnosti visoko organizovanog, disciplinovanog društva..." Kroz istoriju definicija organizovanog kriminala se mijenjala, ali je suština ostala ista „da je to aktivnost kriminalnih grupa ili organizacija čiji je cilj protivzakonito obavljanje poslova, tj. vršenje krivičnih dijela radi sticanja profita ili prevlasti u određenim oblastima društvenog života“.

Shvatanja domaćih eminentnih kriminologa i kriminalista, bez obzira na to da li su iznijeta neposredno ili na osnovu analiza i prihvatanja shvatanja pojedinih stranih autora, uglavnom ukazuju da je, uz sve teškoće u pogledu definisanja organizovanog kriminala, za njegovo manifestovanje nužna veza sa državom i njenim organima, odnosno stvaranje određenog uticaja u političkim i privrednim strukturama. U kojoj mjeri je organizovani kriminal uspješan u toj sprezi, u kom intenzitetu i u kojim strukturama će ostvariti uticaj, zavisi od sposobnosti njegovih kadrova i uspješnosti korištenja povoljnih uslova koji su prisutni u društveno-političkim i ekonomskim odnosima zemlje, sa jedne, i odlučnosti i efikasnosti države i njenih organa da mu se suprotstave, sa druge strane.

Jedna grupa autora eksplicitno dovode u vezu države sa organizovanim kriminalom. Đorđe Ignjatović organizovani kriminal definiše kao vrstu imovinskog kriminala, koji karakteriše postojanje kriminalne organizacije koja obavlja kontinuiranu privrednu delatnost koristeći pri tom nasilje i korupciju nosilaca vlasti. Ovaj autor zastupa mišljenje da postoji šira i uža definicija organizovanog kriminala. O organizovanom kriminalu u širem smislu može se govoriti uvek kada

određene kriminalne djelatnosti obavlja grupa ljudi. U užem smislu, organizovani kriminalitet pored postojanja grupe kriminalaca, podrazumijeva još neke uslove i to: postojanje (čvršće ili elastičnije) kriminalne organizacije sa jasnom podjelom posla između članova, organizovanje kontinuirane privredne (legalne i nelegalne) djelatnosti usmjerene na sticanje profita, upotreba (ili prijetnja) nasilja kao sredstva za postizanje ciljeva, kontakte sa policijom, pravosuđem i izvršnom vlašću zasnovane na njihovom korumpiranju, radi obezbjeđenja političkog imuniteta od krivičnog gonjenja.

Miće Bošković zaključuje da sadržaj pojma organizovanog kriminala obuhvata organizovano kriminalno djelovanje sa ciljem pribavljanja protivpravne imovinske koristi i ostvarivanja profita, ali isto tako pod ovim pojmom podrazumijeva i one oblike organizovanog kriminalnog djelovanja gde je kriminalna organizacija uspjela da uspostavi određene veze sa državom i njenim organima. Upravo uspostavljena kriminalna veza sa državom i njenim organima daje posebno kvalitetan sadržaj takvoj kriminalnoj organizaciji, jer takva veza organizovanom kriminalu omogućava bolju zaštitu ilegalne i vršenje legalne djelatnosti, određene koncesije, ostvarivanje značajnog profita, što stvara uslove da pojedini njegovi šefovi ispolje interesovanje i nastoje da uđu u neke strukture političke vlasti. Vladimir Vodinelić dovodi u vezu organizovani kriminal sa pojedinim državnim organima, privrednim i finansijskim strukturama većeg značaja i jačeg uticaja u poslovnom svijetu. Zorica Mršević ističe da organizovani kriminal predstavlja posebnu vrstu poslovnog preduzeća koje ima korijene u političko-ekonomskim uslovima društva i koje u domenu kriminala unosi faktore liderstva, grupne discipline, poslušnosti, saradnje i planiranja, radi ostvarivanja profita, što je jedan od uslova efikasnosti u političkom, ekonomskom i uopšte društvenom životu. Takođe, navodi da organizovani kriminal ne može da nastavi svoje aktivnosti bez makar i pasivnog dopuštanja svojih operacija od strane organa pravne prisile.

Pojedini autori ne navode izričito vezu države sa organizovanim kriminalom, ali se to može posredno zaključiti iz analize njihovih tekstova. Vladan Vasiljević u određivanju sadržaja pojma organizovanog kriminala polazi od zajedničkih elemenata one grupe kažnjivih radnji koje ukazuju na njihovu organizovanost kao bitno obilježje i koje se susreću kod svih oblika organizovanog kriminala, a ti elementi su: trajnije udruživanje većeg broja lica; cilj udruživanja te vrste je slojevitost organizacije (rukovođenje, planiranje, obezbjeđenje poslova, izvršenje planirane djelatnosti), podmirivanje potrebe građana ili širih i užih grupa, uključujući tu i državu, suprotno

važecim propisima (odnos legalizovanih i protivzakonitih delatnosti), sredstva i postupci u vršenju zabranjene djelatnosti.⁷

S obzirom na to da ne postoji opšteprihvaćena definicija organizovanog kriminaliteta, kao i to da postoje značajne razlike u pogledu bitnih karakteristika ove pojave, logično je da nema ni jedinstvenih shvatanja u kojim oblicima se on ispoljava. Organizovani kriminalitet se ispoljava u različitim formama i u različitom obimu i intenzitetu u mnogim oblastima privredne, vanprivredne i druge društvene djelatnosti.

2.2.1. Osnovne specifičnosti i elementi organizovanog kriminala

Djelatnosti organizovanog kriminala se razlikuju od zemlje do zemlje, pri čemu razlike postoje naročito između SAD i Evrope. Sekretarijat UN, u pripremi dokumentacije za Peti kongres UN, po pitanju prevencije kriminala i tretmana prestupnika u Ženevi 1975. godine, identifikovao je 18 kategorija transnacionalnog kriminala i to: pranje novca, nelegalna trgovina narkoticima, korupcija i mito javnih zvaničnika, infiltracija u legalne poslove, izazivanje lažnog bankrota, prevare u vezi sa osiguranjem, kompjuterski kriminal, krađa intelektualne svojine, nelegalna trgovina oružjem, terorističke aktivnosti, otmica aviona, morska piraterija, otmice na zemlji, trgovina bijelim robljem, trgovina ljudskim organima, krađa umjetničkih djela i kulturnih dobara, ekološki kriminal i drugi prekršaji učinjeni od grupa organizovanog kriminala. Američka predsjednička komisija za primjenu zakona i administraciju pravosuđa iz 1968. godine smatra da se djelatnosti organizovanog kriminaliteta mogu podijeliti na: ilegalne, tj. zadovoljavanje potreba (kockanje, lihvaranje, narkotici i druga dobra i usluge) i aktivnosti u oblasti privrednog poslovanja i zapošljavanja (infiltriranje u legitimni biznis i reketiranje). Imajući u vidu navedena shvatanja kao i međunarodna dokumenta, možemo reći da u djelatnosti organizovanog kriminaliteta spadaju: trgovina narkoticima, korupcija, pranje novca, trgovina ljudima, reket i ostali vidovi kriminaliteta.

Ilegalni promet i trgovina opojnim drogama, svakako je jedna od najprisutnijih djelatnosti organizovanog kriminaliteta, koja nosiocima tih nezakonitih djelatnosti donosi izuzetno velike zarade. Stoga se na globalnom planu ne može procijeniti vrijednost trgovine drogom koja se, po nekim procjenama, kreće odmah iza globalne trgovine naftom. Dakle, radi se o veoma starom, ali uvijek aktuelnom problemu kojem je međunarodna zajednica u kontinuitetu posvećivala veliku

⁷ Bošković, M. (2012.), Kriminološki leksikon, Univerzitet u novom Sadu, Novi Sad. Derenčinović, D., Organizirani kriminal i korupcija, www.pravo.unizg.hr/download/

pažnju, pa je s tim u vezi, održala niz konferencija i drugih međunarodnih skupova i usvojila veliki broj dokumenata u ovoj oblasti, kao što su: Međunarodna opijumska komisija kojom prilikom su donijete određene rezolucije, što su bili akti od međunarodnog značaja u ovoj oblasti (1909.) Prva međunarodna konvencija o opijumu (1912.) Druga međunarodna konvencija, održana u Hagu (1914.) Treća međunarodna konvencija u Ženevi, na kojoj je definisan nacrt Konvencije o kontroli proizvodnje i prometa psihoaktivnih droga. Definitivan tekst ove konvencije usvojen je 1925. godine u Ženevi, a stupila je na snagu 1931. godine (1924.) Konvencija o zabrani ilegalne trgovine drogama (1936.) Ankarska međunarodna konvencija o proizvodnji opijuma (1947.) Konvencija UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci (1988.) Profiti međunarodnog organizovanog kriminaliteta od narkotika su kolosalni. Samo u SAD 1984. godine, profit je prelazio četrdeset milijardi dolara, dok je u Kanadi, 1982. godine, iznosio devet milijardi četiri stotine miliona dolara. Danas je droga postala jedan od najprofitabilnijih proizvoda u strukturi organizovanog kriminala, što potvrđuju i izveštaji mnogobrojnih međunarodnih foruma.

Korupcija je društveno negativna pojava koja predstavlja najteži oblik privrednog kriminaliteta. Karakterišu je: prikrivenost, promenljivost, mnoštvo pojavnih oblika, široka rasprostranjenost i internacionalizacija, teško dokazivanje u krivično procesnom smislu, koristoljubivost, perfidnost (lukavstvo) učinilaca, specifičan objekat koji ugrožava korupcija, kao što su zakonito funkcionisanje državnih i privrednih institucija i službi.

Korupcija je jedna od najvažnijih karakteristika organizovanog kriminaliteta koja je direktno povezana sa organima vlasti. S tim u vezi, njeni nosioci su službena lica na raznim funkcijama, u državnim organima, javnim službama i drugim javnim institucijama i ustanovama, koje rješavaju o određenim obavezama i odgovornostima građana i pravnih lica (izdavanje rješenja, diploma, uvjerenja, svjedočanstava, dozvola, regulisanje vojne obaveze i sl.) Budući da se u svojim aktivnostima i djelovanjima uvijek nalazi na drugoj strani zakona, organizovani kriminal teži legalizaciji nezakonitih poslova. Ova težnja se ogleda u stvaranju aktivne veze sa ljudima iz najvišeg vrha državnog aparata ili povezanosti sa najuticajnijim političkim partijama i strankama. Za ostvarivanje ovih veza, korupcija predstavlja najpogodniji način kojim se postiže neutralizacija dejstva zakona, odnosno neutralizacija onih koji su nadležni da sprovedu zakone. Dakle, organizovani kriminal metodom korupcije “drži u šaci”, državne službenike, određene službenike policije, tužioce sudije, pa čak i novinare, da ne bi javno iznosili vijesti o njihovim “prljavim” poslovima.

Pranje novca je kroz historiju odražavalo konkretne društveno-ekonomske prilike i obavljalo se u svim zemljama svijeta, a do internacionalizacije ove kriminalne aktivnosti doveli su tehnička dostignuća, te procesi globalizacije i internacionalizacije finansijsko-tržišnog sistema. Ono u osnovi predstavlja legalizaciju kapitala stečenog kriminalnom delatnošću, a čine ga finansijske transakcije radi prikrivanja stvarnog porijekla novca i drugih oblika kapitala na tržištu. Pranje novca se sastoji u falsifikovanju finansijske dokumentacije i manipulacije u sistemu međubankarskih transakcija. Posljednjih godina se značajno izražava u utajama poreza, ilegalnoj trgovini drogama i oružjem, u organizovanoj kocki, prostituciji i reketu, kao i procesima privatizacije kapitala u bivšim socijalističkim zemljama Istočne Evrope, te u organizovanim kriminalnim kanalima na Zapadu. Termin „pranje novca“ nastao je u SAD, i to u vrijeme zabrane točenja alkohola, tzv. prohibicija, dvadesetih godina prošlog vijeka. U tom vremenu, kriminalne organizacije pristupaju ilegalnoj proizvodnji i krijumčarenju alkoholnih pića i tom djelatnošću ostvaruju ogromnu dobit.

Pranje novca je proces kojim se novac stečen kriminalnom djelatnošću legalizuje, čime se stiče mogućnost da se taj novac koristi kroz legalne tokove u okviru proizvodnje, trgovine platnog prometa i sl. Kao prateća pojava kriminalne djelatnosti, prisutno je u zemljama širom svijeta, vrši se na različite načine i ispoljava kroz različite forme.

Trgovina ljudima je noviji pojam koji se odnosi na pojavu koja ima dugu historiju, poznatu pod nazivom trgovina bijelim robljem. To je unosna djelatnost organizovanog kriminala koja obezbjeđuje veliku dobit. Kada se govori o trgovini ljudima, odnosno ljudskim bićima, u svakom slučaju je riječ o ženama, djeci i bebama, kao i o trgovini ljudskim organima. Međutim, u širem smislu obuhvata i muškarce, koji takođe mogu biti učesnici migracije, ali isto tako i objekt krijumčarenja, tj. prebacivanja preko granice uz njihov pristanak, ali uz odgovarajuću naknadu. Dakle, u pitanju su usluge jedne strane i plaćanje istih usluga od druge strane, tj. lica koja će prelaskom granice postati ilegalni migranti, što kao vršenje trgovinskih usluga (ilegalnih) u krajnjem slučaju predstavlja vid trgovine.

Trgovci ljudima shvataju svoj posao vrlo ozbiljno i profesionalno i često koriste ekstremno nasilje da održe red. Žene do kojih se na taj način dolazi tretiraju se kao trgovačka roba, ili artikal, mnogo više nego što je to bilo izraženo u tradicionalnoj trgovini robovima. Mreže kriminalnih grupa regrutuju i transportuju djevojke iz jedne zemlje i prodaju ih lokalnim bordelima i krugovima prostitucije u drugoj zemlji, pa se tako žrtve mogu prodati različitim bordelima ili bandama u različitim gradovima ili zemljama ili ostati unutar jednog kruga i biti premještene na novo tržište.

Reket je delatnost organizovanog kriminala koja spada u domen nasilničkog kriminala, jer omogućava prihod kriminalnoj organizaciji uz upotrebu sile ili ozbiljne pretnje. Ova djelatnost se sastoji u tome što kriminalna organizacija nudi “usluge zaštite”. određenom licu i određuje mu sumu novca koju mora da plati za navodno učinjene usluge, koje su praćene ozbiljnom prijetnjom, a nekada i silom, ukoliko takvo lice odbije ili namjerava da odbije ponuđene usluge kriminalne organizacije. Kada se odbije takva zaštita, kriminalna organizacija pristupa realizaciji svoje prijetnje uz primjenu sile i drugih brutalnih metoda. Metode su veoma drastične i kreću se od oštećenja do uništenja imovine, raznih vidova maltretiranja i napada, ranjavanja, pa čak i ubijanja takvog lica ili nekoga od članova porodice.

Reket se može smatrati “opštim tipom”, najraširenijom (a kada se posmatra kriminalna karijera pojedinačnog “organizovanog kriminalca”) i početnom djelatnošću ove vrste kriminala. To znači da se “sistematska praksa iznuđivanja zastrašivanjem, pri čemu se obično prijeti napadom na ličnost ili uništenjem imovine”, kako se u literaturi reket najčešće definiše, provlači kroz većinu njihovih aktivnosti. Upravo zbog te crte, mnogi autori navode kao bitnu osobinu organizovanog kriminala taj “otimački” ili “grabežni” element koji najbolje dolazi do izražaja upravo kod reketa. Pored toga, on je pristupačan i početnicima jer ne traži posjedovanje posebnih sredstava izvršenja niti posebnu obuku. Zato su mnogi poznati “bosovi” kriminalnog podzemlja počeli kao reketaši u svojoj sredini, sa jednim pištoljem i naoružani drskošću.

3. BORBA PROTIV TERORIZMA I ORGANIZOVANOG KRIMINALA U BIH

Sudovi Bosne i Hercegovine i Tužilaštvo BiH svakodnevno provode istrage o organiziranom kriminalu, terorizmu, trgovini ljudima, finansijskom kriminalu i korupciji, nedozvoljenoj trgovini opojnim drogama, nedozvoljenoj trgovini oružjem i drugim krivičnim djelima. Inspektori Sektora kriminalističke policije u organizacionim jedinicama sigurnosnih agencija Bosne i Hercegovine čine okosnicu zaštite građana i države. Od svog osnivanja do danas, saradnja sa domaćim i međunarodnim organima za provođenje zakona dovela je do uspješnog provođenja brojnih krivičnih postupaka i istraga, što je rezultiralo otkrivanjem nekih od najvećih organiziranih kriminalnih grupa u Bosni i Hercegovini, susjednim zemljama i više od 100 zemljama. Pored antiterorističkih jedinica u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala veoma važnu ulogu imaju i obavještajno-sigurnosne agencije.

U cilju efikasnije borbe protiv terorizma policijske agencije u BiH formirale su Operativnu grupu za borbu protiv terorizma, sa sjedištem u zgradi državne agencije za istrage i zaštitu SIPA, koju finansira Ministarstvo sigurnosti BiH. Ovaj udarni tim u borbi protiv terorizma osim pripadnika SIPA-e, čine predstavnici sedam policijskih agencija i to: Direkcije za koordinaciju policijskih tijela u BiH, Granične policije BiH, Obavještajno-sigurnosne agencije, službe za poslove sa strancima, Federalne uprave policije, MUP-a republike Srpske i policije Brčko Distrikta.

Zbog velikog broja institucionalnih i legislativnih okvira izražen je problem koordiniranja aktivnosti praćenja i nadzora nad istim. Također je uočen i problem raznolikosti i neusklađenosti pojedinih zakonskih rješenja, te je analizom utvrđeno da je kao posljedica prvog problema uočena nepravovremena razmjena podataka u sticanju novih saznanja, iskustava, dobrih praksi, novih pojava oblika krivičnih djela povezanih sa terorizmom kao i konkretnim situacijama vezanim za terorističke aktivnosti; nedovoljna edukacija u oblastima borbe protiv terorizma kao i mali broj sticanja specijaliziranih znanja; neadekvatan jedinstven analitički pristup u borbi protiv terorizma; nepostojanje jasno definisanih političkih ciljeva kroz Vijeće nacionalne sigurnosti i zajedničko povjerenstvo za obranu i sigurnost nadležne za postavljanje temeljne političke platforme u definiranju budućih političkih izazova uz jasno oblikovanje ciljeva; nepostojanje tijela za praćenje i nadzor nad provedbom strateških ciljeva i Akcionih planova institucija; nepostojanje jedinstvenog i adekvatnog preventivnog pristupa u borbi protiv terorizma.

Veoma je važno sprovesti slijedeće aktivnosti u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala i to: provedba dokumenta Sigurnosna politika i jačanje sigurnosne politike Bosne i Hercegovine;

implementacija odredaba Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine koje se odnose na oblast terorizma; pravovremena razmjena podataka kao i poboljšanje i unaprijeđenje tehničke sposobnosti za što uspješniju razmjenu podataka svih vrsta; kontinuirano unapređivati razmjenu informacija, koordinaciju i suradnju između svih agencija /i institucija kako na domaćem tako i na međunarodnom planu; Sačiniti analizu i poboljšati unutar i međuagencijsku informatičku uvezanost radi pravovremene razmjene podataka; Sticanje novih znanja o pojavnim oblicima terorističkih aktivnosti u prevenciji i borbi protiv terorizma, poznavanju temeljnih odrednica o ljudskim pravima kao i kao i stalno usavršavanje znanja stranih jezika u svrhu što efikasnije razmjene informacija i podataka; organizirati timove za vođenje predmeta koji su okarakterizirani kao teroristički uz puno poštivanje načela zakonitosti i efikasnosti u radu i na način da mogu odgovoriti na sve zahtjeve tužitelja u konkretnom predmetu/slučaju; ojačati krim - obavještajne kapacitete nadležnih agencija u Bosni i Hercegovini kao moguće odgovore na bilo koje terorističke prijetnje. U tom kontekstu, osigurati adekvatne ljudske resurse, sa ciljem podizanja razine kapaciteta u borbi protiv terorizma. kontinuirano prilagođavati domaći pravni okvir potrebama suvremene antiterorističke borbe sukladno međunarodnim instrumentima u borbi i prevenciji protiv terorizma; ojačati sposobnosti granične policije da spriječi i smanji prekogranični kriminalitet i ilegalne migracije kroz poboljšanje sustava vršenja graničnih provjera i kontrola; procjena kritične infrastrukture od prirodnih i drugih nesreća; razraditi sustav kontrole te predvidjeti sankcije za osobe koje omogućuje stjecanje određenih prava osobama sa Konsolidirane liste VSUN kao i osobama koje se nalaze u operativnim i kaznenim evidencijama u Bosni i Hercegovini u vezi sa terorizmom, a u suprotnosti su sa Rezolucijama VSUN; razviti posebne planove zaštite svjedoka pouzdanika i drugih osoba koje mogu dati kvalitetne informacije o potencijalnim terorističkim aktivnostima kao i njenim posljedicama; pojednostaviti procedure za upotrebu posebnih istražnih radnji kada je u pitanju sumnja na teroristički akt; sačiniti analizu svih materijalno tehničkih potreba uključenih u borbu protiv terorizma, a koju će na zahtjev Tijela dostaviti sve policijske agencije; sačiniti plan permanentnog educiranja službenika za prevenciju i borbu protiv terorizma i financiranja terorizma, sa posebnim osvrtom na nove pojavne oblike terorizma; provoditi medijsku kampanju koja za cilj ima spriječavanje javnog, putem sredstva informiranja, distribuiranja ili na bilo koji drugi način upućivanja poruka javnosti, sa svrhom odvratanja drugoga od bilo koje potpore terorističkim aktivnostima kao i poticanja drugog na činjenje terorističkih akata; zaštita pripadnika, materijalnih resursa, informacija i djelatnosti OS BiH sukladno NATO standardima; razvijati planove prevencije kroz obavještajnu djelatnost uključujuću sve nivoe policijskih struktura, a posebno rad policije u zajednici; uspostava nacionalnih mehanizama za efikasnu prevenciju i suzbijanje cyber terorizma, što uključuje zaštitu

kritične računalne infrastrukture od mogućih terorističkih napada i suzbijanje zloporabe računalne mreže u terorističke svrhe; kontinuirano praćenje radikalnih skupina čije ponašanje može dovesti do bilo kojeg oblika nasilja; preventivno djelovati kroz spriječavanje podstrekavanja i regrutovanja u osjetljivim i izolovanim sredinama; svaka institucija i agencija će sačiniti Akcioni plan iz svoje mjerodavnosti u prevenciji i borbi protiv terorizma; razviti SOP i Memorandum o suradnji između MSB i MO BiH u oblasti angažiranja resursa OS BiH te organizirati instruktivnu vježbu; uspostaviti Tijelo za nadzor nad provedbom Strategije i Akcionih planova institucija i agencija predviđenih Strategijom.⁸

3.1. Glavni problemi i modaliteti rješavanja

Na sigurnosne prilike u Bosni i Hercegovini su značajnog uticaja imala određena lokalna, regionalna i globalna kretanja u nekim aspektima terorizma i ekstremizma, odnosno drugih akata nasilja i netolerancije. Sličan trend je prisutan i u aktualnom trenutku. Ukupne prilike u pomenutim sigurnosnim segmentima imaju određene relativno ujednačene tendencije sa povremenim periodima pojačavanja ili stagnacija pojedinih aspekata istaknutih problema. Raspoloživi podaci ukazuju da je u razdoblju 2016-2020. godine u BiH bio prisutan etnički ili nacionalni ekstremizam sa negativnim utjecajem na sigurnosni ambijent. Međutim generalno se može reći da u pomenutim oblastima nije bilo događaja koji su za neposrednu posljedicu imali dugotrajnije i veće narušavanje sigurnosne situacije, kako u Bosni i Hercegovini kao cjelini, tako ni na nekom njenom području. Na području Bosne i Hercegovine nije izvršeno niti jedno krivično djelo koje se može svrstati u međunarodni terorizam. Nema ni potvrđujućih podataka da se Bosna i Hercegovina u sadašnjem trenutku koristi za pripremu takvih akata, ali se i dalje oni i ne isključuju, što stalno treba imati u vidu kao neku krajnju mogućnost. Podaci o sigurnosnim aspektima i aktivnosti pojedinih osoba stranog porijekla u Bosni i Hercegovini za sada ne ukazuju na konkretniju vezu tih osoba sa međunarodnim terorizmom. Ipak, i dalje sugerišu postojanje kontakata sa drugim osobama iz tog miljea u inostranstvu, te mogućeg korištenja Bosne i Hercegovine kao zemlje u tranzitu. Za jedan broj bivših državljana Bosne i Hercegovine stranog porijekla, od kojih pojedinci borave i u Bosni i Hercegovini, je na osnovu ukupnih ranijih saznanja ocijenjeno da predstavljaju prijetnju nacionalnoj sigurnosti i kao takvima im je oduzeto državljanstvo, pa je u toku postupak njihove deportacije. Inače je pitanje oduzimanja državljanstava, odnosno rješavanje statusa osoba kojima je oduzeto, ranije bilo povod za različite reakcije, prije svega verbalnog karaktera, ali i nagovještaje sigurnosnih dešavanja. Međutim, u proteklom periodu su izostala bilo kakva reagovanja koja bi

⁸ Strategija Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma (za period od 2010-2013. godine) Sarajevo, januar 2010.

imala značajnije sigurnosne posljedice. Osim određenih pojedinačnih i grupnih verbalnih neslaganja sa mjerama državnih organa i pokrenutim postupkom deportacije, te nekih manjih incidenata u vezi sa tokom postupka deportacije bez većih posljedica, nema drugih saznanja o eventualnim aktuelnim sigurnosno-interesantnim reagovanjima u ovom kontekstu. U tom kontekstu su i u proteklom periodu kontinuirano provjeravane tvrdnje pojedinih medija, odnosno navodnih «eksperata», ali se nije došlo do konkretnih potvrđujućih podataka o eventualnom sigurnosno-interesantnom djelovanju u navedenom kontekstu. U vezi sa mogućim djelima unutarnjeg terorizma ili vršenjem akata nasilja prema pojedinim nacionalnim, vjerskim ili drugim grupama, u toku ove godine, na području Bosne i Hercegovine nije počinjen nijedan akt koji bi se mogao izričito označiti po svim svojim elementima kao teroristički, odnosno djelo iz kojeg su proistekle neposredne posljedice po život, kao i imovinu građana i države. Međutim polovinom decembra 2009. godine Tužilaštvo BiH, podiglo je optužnicu protiv pet osoba koje se terete da su kao suizvršioци u periodu od novembra 2007. godine do novembra 2009. godine, kao organizovana grupa djelovala u namjeri da na teritoriji Bosne i Hercegovine izvrši teroristički čin napadom na jedan od zajedničkih indetificiranih objekata odnosno željenih meta napada sa ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva i ozbiljne destabilizacije osnovnih ustavnih, političkih, privrednih i društvenih struktura. Međutim, u proteklom periodu, na području cijele Bosne i Hercegovine registrovan je određeni broj akata nasilja prema pripadnicima pojedinih nacionalnih, vjerskih ili drugih grupacija ili njihovoj imovini, objektima i obilježjima, ali i drugih incidenata koji su negativno uticali na međunacionalne odnose i stanje opšte sigurnosti građana (oštećenja sakralnih objekata, nadgrobni obilježja i znamenja svih konfesija u Bosni i Hercegovini, slučajevi narušavanja javnog reda i mira na nacionalnoj osnovi, aktiviranje eksplozivnih naprava, pisanje i rasturanje uvrijedljivih- nacionalističkih grafita, plakata i naljepnica, slanje putem Interneta i mobilnih telekomunikacija prijetećih poruka i ekstremno-radikalnih stajališta, uništavanje državnih simbola i slično).

Provocirajuće i destruktivno ponašanje jednog broja navijačkih skupina (uglavnom mlađe starosne dobi) na sportskim okupljanima nastavljeno je i u ovom periodu. Za razliku od prethodnog perioda, kada su spomenute navijačke skupine narušavale javni red i mir (uznemiravanje građana, uništavanje imovine, verbalni konflikti, međusobni fizički sukobi uglavnom u alkoholiziranom stanju, ispisivanje uvredljivih grafita i slično), posljednji događaji u Širokom Brijegu rezultirali su ubistvom jednog lica. Navedeni događaj izazvao je revolt među građanima Bosne i Hercegovine, te u znatnoj mjeri uticao na sigurnosnu situaciju, a ima negativan odraz i na međunacionalne odnose. Incidenti u kojima su učestvovalе navijačke skupine, sa znatnim negativnim, pa i

nacionalističkim, nabojem, ali sa manjim posljedicama su registrovani i u više drugih sredina tokom 2009. godine. Ovaj problem predstavlja upozoravajući pokazatelj sadašnjeg stanja i raspoloženja u dijelu populacije mladih, kao i mogućeg stepena destrukcije a koji, pod određenim složenijim okolnostima, može proizvesti nasilje. Na osnovu raspoloživih podataka može se reći da je nastavljen raniji trend agresivnih i provocirajućih aktivnosti određenih pojedinaca ili grupa iz pojedinih legalnih organizacija i udruženja nacionalnog ili religijskog obilježja, koje djeluju na prostoru Bosne i Hercegovine. U okviru tih aktivnosti su pojedinci i grupe iz ove kategorije udruženja i organizacija, koristeći različite povode, na širem prostoru Bosne i Hercegovine, u više pojedinačno odvojenih slučajeva i na različite načine, ispoljavali različite oblike, forme i intenzitet pojedinačnog ili grupnog netolerantnog, netrpeljivog i provocirajućeg, odnosno agresivnog stava, prema pripadnicima drugih naroda, religija ili vjerskih ubjeđenja, izazivali ekscese, bili učesnici incidentata, odnosno ispoljavali manifestacije netrpeljivosti i mržnje, ponekad i pod plaštom «zaštite» sopstvenih nacionalnih i religijskih interesa. Sve te aktivnosti su, dodatno negativno opteretile stanje sigurnosti na području gdje su vršene kao i Bosne i Hercegovine u cjelini. U odnosu na prethodni period su skoro sličnog intenziteta, obilježja i sadržaja.

U proteklom periodu nastavljene su, a u nekim slučajevima i intenzivirane aktivnosti pojedinih pripadnika radikalnih religioznih grupa u Bosna i Hercegovina i okruženju. Aktivnosti su u funkciji širenja radikalnog vjerskog pravca i ideologije, odnosno sticanja novih sljedbenika. Neki od njih intenzivnim djelovanjem (koje je uglavnom verbalne prirode) na religijskom i ideološkom planu, generalno negiraju ustavno-pravni poredak, te propise i zakona države u općem smislu, pa i Bosne i Hercegovine, demokratiju i demokratske procese, kroz pozivanje na nepoštivanje zakona i demokratski izabrane vlasti, i slično. U kontekstu agresivnijeg ispoljavanja mržnje i izazivanja ekscesa, u posljednje vrijeme ističu se određeni pojedinci i grupe i iz nekih legalnih organizacija i udruženja nacionalnog ili religijskog obilježja, koje djeluju na prostoru Bosne i Hercegovine čiji pojedini pripadnici i simpatizeri u Bosni i Hercegovini ispoljavaju, propagiraju, šire i podstiču, nacionalnu i vjersku mržnju i netrpeljivost, uglavnom verbalno, ali i kroz pisanje, ljepljenje i rasturanje uvrijedljivih - nacionalističkih grafita, plakata i naljepnica, zatim slanjem elektronskih prijetećih poruka (putem Interneta i mobilnih telekomunikacija), te narušavanjem javnog reda i mira kroz sudjelovanja u određenim incidentima i fizičkim obračunima proisteklim iz neslaganja sa određenim stavovima i idejama drugih. Stiče se dojam da je intenzitet i sadržaj tih aktivnosti u direktnom odnosu sa «određenim prisutnim javnim dešavanjima» (kao i ukupno stvorenim negativnim ambijentom), koja su u vezi sa rješavanjem određenih (trenutno aktualnih, prvenstveno

političkih, a u posljednje vrijeme i ekonomsko-socijalnih) problema u Bosni i Hercegovini, ali i u njenom okruženju.

Kao realativno nova pojava u Bosni i Hercegovini, u predhodnom periodu sve više do izražaja dolazi zloupotreba cyber tehnologije, prvenstveno interneta od strane izdiferenciranih ekstremno-radikalnih sigurnosno interesantnih subjekata (osoba, grupacija, organizacija, udruga i sl.). Međutim, za sada ne postoje pouzdani pokazatelji na koji način, u kojoj mjeri i obimu, je prisutan ovaj problem. Određena saznanja ukazuju da se on od strane pojedinaca i grupa sa ovih prostora koristi i u svrhe koje imaju ili mogu imati sigurnosne konotacije. Zajednička karakteristika navedenih struktura je da cyber tehnologiju (prvenstveno Internet) koriste za međusobno komuniciranje, za širenje radikalne ideologije, indoktrinaciju deklariranih ili potencijalnih simpatizera, distribuciju raznih sadržaja (propagandne aktivnosti podržavanja globalnih terorističkih organizacija i pokreta upotrebom chat-a, web foruma i web stranica), za prikupljanje i razmjenu podataka i informacija (dokumenata, brošura, knjiga, audio i video materijala), za prikupljanje novčanih sredstava, za vrbovanje, regrutiranje, mobilizaciju i obučavanje novih članova, za međusobno umrežavanje i povezivanje ćelija i članova, za planiranje, koordinaciju i kontroliranje aktivnosti, te za provođenje informatičkog i psihološkog rata. Analize nekih web stranica otkrivaju da virtualni napadi nisu samo sporadične inicijative pojedinaca, nego sve više i više postaju koordinirane aktivnosti. Oni za Bosnu i Hercegovinu ali i širu regiju, predstavljaju relativno novi način korištenja moderne tehnologije u svrhu promoviranja i širenja radikalnih misli i ideologija, prvenstveno fokusiranih na mlade ljude, koji su dobro obrazovani u računarskim vještinama, i da su najčešći korisnici Internet usluga. Prema raspoloživim podacima u Bosni i Hercegovini za sada nije došlo do zloporabe Interneta u klasične terorističke svrhe ili u funkciji cyber terorizma. Saznanja ukazuju da u Bosni i Hercegovini trenutno postoji nekoliko web sajtova, koji prezentovanim sadržajima podstiču ili pozivaju na netrpeljivost, pa i mržnju. Uglavnom se radi o sajtovima koji nisu registrovani u Bosni i Hercegovini, nego u pojedinim evropskim zemljama (Austriji, Njemačkoj, Norveškoj i dr.). Cijeni se da slobodno distribuiranje ovakvih sadržaja putem Interneta, u kojima se otvoreno poziva na nasilje i odmazdu, u značajnoj mjeri podsticajno djeluje i motiviše i konzumente tih sadržaja na ispoljavanje netrpeljivosti i mržnje i doprinosi širenju negativne atmosfere i nesigurne ukupne klime u Bosni i Hercegovini. Pored ostalog, ove sajtove pojedinci koriste da ispolje verbalnu podršku nekim globalnim terorističkim organizacijama i pokretima kroz prikazivanje određenih video sadržaja iz produkcije medijske

kuće iza koje stoji Al Qaida.⁹ U nekim od video sadržaja se otvoreno poziva na nasilje i odmazdu protiv koalicionih snaga u Iraku i Avganistanu. Pored toga, u pojedinim slučajevima se Internet koristi za podsticanje nacionalne netrpeljivosti, razdora, te zastrašivanje drugih etničkih i vjerskih skupina. Sigurnosno stanje u Bosni i Hercegovini u znatnoj mjeri i dalje je opterećeno prisutnošću brojnih problema koji se ispoljavaju i u formi različitih nacionalno ili vjerski motivisanih akata netolerancije, provociranja, pa i nasilja. U ove aktivnosti je direktno ili indirektno uključen sa različitim ulogama veliki broj lica. Ukupna saznanja daju osnovu za procjenu da nacionalno i vjerski motivisani akti nasilja u raznim formama, i pored nastojanja državnih struktura da ih smanje ili eliminiraju, ostaje i u budućem vremenu problem koji će značajno kočiti napredak Bosne i Hercegovine.

Na stanje sigurnosti u Bosni i Hercegovini presudnog utjecaja će imati posljedice koje će po našu zemlju donijeti dalji razvoj globalne ekonomske krize. U okolnostima sadašnjeg negativnog trenda, i posebno, eventualnog produbljanja njenih posljedica, za očekivati je da svi aspekti nelegalnih oblika ponašanja i aktivnosti u Bosni i Hercegovini ne samo i dalje budu prisutni već da njihov intenzitet bude i pojačan, kao i da se u vezi s tim uzrocima ispolje novi pojavni oblici negativnih dešavanja i usložavanja sigurnosnih prilika. S obzirom da procjene za 2009. godinu ne ukazuju da bi negativan ekonomsko-fnansijski trend mogao znatnije biti umanjen, to su i mogući negativni uticaji izgledniji. Sa eventualnim nastavkom i usložavanjem ekonomske krize, svi aspekti akata nasilja mogu imati uvećan trend i po obimu i sadržaju. Naime, jačanje stepena ekonomsko – socijalnog nezadovoljstva bi moglo proizvesti i razne druge oblike politički motiviranih negativnih ispoljavanja netrpeljivosti i netolerancije, kako prema predstavnicima drugačijih socijalnih i političkih, tako i prema pripadnicima drugih nacionalnih i vjerskih grupa. U tom kontekstu ne treba isključiti ni masovna javna okupljanja nezadovoljnih građana sa elementima nasilnog ponašanja, ali i pojedinačne ilegalne akte nasilja kojima će pojedinci i gupe nastojati izraziti svoj negativni odnos, pa i namjeru da još više uslože ekonomske prilike ugrožavajući živote i imovinu građana. Ne može se sasvim isključiti mogućnost u kojoj bi najavljena protestna okupljanja, sa različitim motivima i povodom, bila iskorištena od strane određenih sigurnosno-interesantnih lica i skupina, te drugih osoba motiviranih nezadovoljstvom, da, svjesno ili ne razmišljajući o krajnjim posljedicama, samostalno kao i podstaknuti, reaguju nekim od akata ugrožavanja, odnosno uz primjenu različitih metoda nasilja prema aktualnim

⁹ Capan, M., Sindik, J., & Bičanić, V. (2016). Povezanost sagorijevanja na poslu i karakteristika posla policijskog službenika. *Policija i sigurnost*, 25(2/2016), 164-178.

predstavnicima organa vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i entiteta, pa i objektima u kojima rade ili borave i sredstvima koje koriste.

Na osnovu aktuelnih obavještajnih podataka, kao i podataka iz ranijeg perioda, procjenjuje se da se i u narednom periodu mogu očekivati, u sličnom, pa i nešto većem obimu, bezbjednosne pojave i akti nasilja podstaknuti ekonomsko-socijalnim stanjem i drugim povodima, ali i oni usmjereni prema povratničkoj populaciji, njihovoj imovini, vjerskim objektima i slično (oštećenja sakralnih objekata, nadgrobnih obilježja i znamenja, slučajevi narušavanja javnog reda i mira na nacionalnoj osnovi, aktiviranje eksplozivnih naprava, pisanje uvredljivih-nacionalističkih grafita, uništavanje državnih simbola i slično). Ekonomski i socijalni status pojedinaca može biti zlorabljjen i od strane nekih legalnih organizacija i udruženja nacionalnog ili religijskog obilježja za nastavak ispoljavanja različitih oblika pojedinačnog ili grupnog netolerantnog i netrpeljivog stava prema pripadnicima drugih naroda i religija.

Na osnovu raspoloživih obavještajnih podataka, procjenjuje se da će se nastaviti raniji trend aktivnosti određenih pojedinaca ili grupa iz pojedinih legalnih organizacija i udruženja nacionalnog ili religijskog obilježja, koje djeluju na prostoru Bosna i Hercegovina, kroz različite forme i intenzitet pojedinačnog ili grupnog netolerantnog, netrpeljivog i provocirajućeg, odnosno agresivnog stava, prema pripadnicima drugih naroda, religija ili vjerskih ubjeđenja, odnosno kroz izazivanje ekscesa ili učešćem u raznim incidentima u okviru kojih će se ispoljavati netrpeljivost i mržnja, ponekad i pod plaštom «zaštite» sopstvenih nacionalnih i religijskih interesa. Pri tome će i dalje biti korišteni i globalni sistemi komunikacije. Iako za sada nema podataka da pomenute organizacije ili pojedinci iz njih pripremaju akte nasilja većeg obima, odnosno akte sa elementima terorizma, ipak ih iz ovih kategorija nije moguće ni sasvim isključiti, posebno u nekim složenijim unutrašnjim okolnostima. Procjene su da će se provocirajuće i destruktivno ponašanje jednog broja navijačkih skupina (uglavnom mlađe starosne dobi) koje može izaći iz okvira narušavanja javnog reda i mira širih razmjera, na sportskim okupljanima nastaviti i u narednom periodu, tim više ukoliko nadležni organi ne preduzmu odgovarajuće zakonske mjere, a šira društvena zajednica, razne asocijacije i udruženja građana koja okupljaju ovu populaciju, ne ulože dodatne napore na preventivnom djelovanju.¹⁰

Trenutno raspoloživa saznanja ne ukazuju da se na teritoriji Bosne i Hercegovine vrši bilo kakva priprema za izvođenje akata međunarodnog terorizma, kako u i prema Bosni i Hercegovini, tako ni prema nekom od inostranih subjekata ili objekata u njenim ili van njenih granica. Međutim,

¹⁰ Jovašević, D. (2012.), „Organizovani kriminal“, Godišnjak Fakulteta pravnih nauka broj 2, Banja Luka.

prisustvo određenog broja stranih državljana, porijeklom iz afro-azijskih zemalja, koji su u ranijem periodu bili u kontaktu sa osobama dovodenim u vezu sa međunarodnim terorizmom, a koji još uvijek borave u našoj zemlji, i od kojih jedan broj nema regulisan status u Bosni i Hercegovini, ostavlja mogućnost da pod određenim okolnostima, uz nezadovoljstvo statusom, ranija indikativna veza bude aktivirana i razvije se u sigurnosno interesantnu aktivnost, pa i u nekoj od uloga u konkretnoj djelatnosti pomaganja ili eventualnog učešća u terorističkim akcijama, kao nekoj krajnjoj mogućnosti. Iako je dio ilegalno nabavljenog i skrivanog oružja tokom proteklog perioda operativno lociran, a zatim otkriven od strane nadležnih organa, na temelju ukupnih saznanja može se pretpostaviti da dio oružja i minsko-eksplozivnih sredstava pojedinci i grupe u Bosni i Hercegovini i dalje tajno čuvaju.

U mogućim prijetnjama sigurnosti Bosni i Hercegovini ta činjenica i u daljem periodu, u značajnoj mjeri će imati negativnog uticaja. Zbog toga je realno procijeniti da će njegov dio i u budućem vremenu završavati na kriminalnom tržištu u inostranstvu, ali i kod kupaca sa krajnjim terorističkim namjerama. Saznanja upućuju na procjenu da će te djelatnosti i dalje prevazilaziti područja Bosne i Hercegovine i imat će internacionalnu dimenziju, s obilježjima organizovanog kriminala. Zloupotreba interneta, kao globalnog komunikacijskog medija, postaje i ozbiljna sigurnosna prijetnja, osobito u kontekstu onog što se od 11. septembra 2001. godine naziva ratom protiv terorizma. Cyber napadi mogu da budu isplanirani tako da ugroze ključnu infrastrukturu jedne zemlje, da opterete komunikacijske sisteme, te da prouzrokuju teške posljedice po sigurnosni sistem napadnute zemlje. Internet, kao pravi virtualni trenažni kamp, sve više preuzima ulogu koju su do sada imali Al Kaidini kampovi u Afganistanu i Pakistanu. Sve veći broj mladih ljudi primjenjuju praksu samostalnog formiranja veb. stranica i predlažu stvaranje autonomnih ekstremističkih ćelija, konstruisanje eksplozivnih uređaja od supstanci koje se mogu naći u slobodnoj prodaji, te pokušavaju samostalno planiranje terorističkih napada (npr. slučaj Bektašević i dr.).

Kako bi se uspješno borili s problemom cyber terorizma, s ciljem sprečavanja svih oblika zloupotrebe cyber tehnologije u funkciji terorizma, temeljem dosadašnjih iskustava, potrebno je preduzeti određene generalne korake kako bi se potencijalni rizici sveli na što manju mjeru, a postepeno smanjivao prostor za moguće zloupotrebe.¹¹

¹¹ Strategija Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma (za period od 2010.-2013), Sarajevo, januar 2010. godine.

3.2. Uloga Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA)

U Bosni i Hercegovini ključnu ulogu na državnom nivou za borbu protiv terorizma i organizovanog kriminala ima Agencija za istrage i zaštitu – SIPA. Istražnim radom i konkretnim radnjama službenici kriminalističke policije kriminalističko-istražnog odjela Agencije za istrage i zaštitu - SIPE pokazali su visok stepen profesionalnosti, inicijative, praktičnosti, efikasnosti i hrabrosti u radu. Bos, Lutka, Pandora, Bela, Alf, Rubikon, Šetač, Memory, Koverta, Sailor, Značka, Pelegrino, Joker, Kazanova, Road, Bety, Brod, Bok, Osoje, Zenit, Panama, Skela, Master, Meso i Gibraltar samo su neke od operativnih akcija koje su uspješno realizirali policijski službenici ovih odjeljenja.

Sektori i odjeljenja za kriminalističke istrage su posvećeni sprječavanju, otkrivanju i istraživanju krivičnih djela iz nadležnosti sudova BiH (osim krivičnih djela u skladu sa zakonom i pravilnikom o unutrašnjem uređenju SIPA-e) iz nadležnosti Finansijskog Obavještajna služba i Služba za istraživanje ratnih zločina, a u skladu sa Međunarodnim humanitarno kažnjivim zločinima po zakonu), pod nadzorom, smjernicama i naredbama nadležnog tužioca. Prikupljaju informacije i podatke o krivičnim djelima i krivičnim djelima iz svoje nadležnosti i počinocima, te obavljaju poslove i zadatke u vezi sa otkrivanjem i hapšenjem počinitelja krivičnih djela i njihovim dovođenjem nadležnim tužiocima, analiziraju podatke i vode propisanu evidenciju u vezi sa njima, analiziraju sigurnosnu situaciju u vezi sa krivičnim djelima i pojavama pogodnim za pojavu krivičnih djela i razvijaju, pomažu sudovima i tužiocima u prikupljanju informacija, izvršavanju sudskih i tužilačkih naloga i pružanju operativne pomoći finansijsko-obavještajnim jedinicama.¹²

Odjeljenja za kriminalističke istrage ostvaruje određene vidove međuresorske i međunarodne saradnje na poslovima iz svoje nadležnosti, učestvujući u provođenju mjera i radnji u radu najsloženijih predmeta koje vodi Jedinica za kriminalističke istrage područne službe, te i drugi krivični predmeti koje Jedinica rješava u skladu sa zakonom. Odjeljenja kriminalističke policije ostvaruju određene vidove međuresorske i međunarodne saradnje u radu iz svog djelokruga, učestvujući u provođenju mjera i radnji u radu najsloženijih predmeta koje vodi Odjel za kriminalističke istrage Regionalne kancelarije, kao i za druge koje vodi Odjeljenje u skladu sa zakonom. Borba protiv terorizma, jednog od najvećih sigurnosnih izazova savremenog svijeta, spada u prioritete rada Državne agencije za istrage i zaštitu - SIPA-e.¹³ Kao dio

¹² Zakon o državnoj agenciji za istragu i zaštitu ("Sl. glasnik BiH", br. 27/2004, 63/2004, 35/2005, 49/2009 i 40/2012)

¹³ www.sipa.ba.com Zakon o državnoj agenciji za istragu i zaštitu ("Sl. glasnik BiH", br. 27/2004, 63/2004, 35/2005, 49/2009 i 40/2012) (pristup 08.10.2022.)

antiterorističke koalicije, u skladu sa programskim ciljevima SIPA-e i usvojenim strateškim dokumentima na nivou BiH, Odsjek je osposobljen da provodi najsloženije istrage u vezi sa terorizmom, o čemu svjedoče brojne realizirane operativne akcije u ovoj oblasti. Odjel za borbu protiv terorizma i trgovine ljudima ABHO sprječava, otkriva i istražuje krivična djela terorizma i nedozvoljene trgovine nuklearnim i biološkim oružjem, proučava trenutno stanje na terenu i novonastale oblike kriminala, te planira i provodi rad policije kako bi se pozabavio najvećim složenim predmetima, praćenjem, analiziranjem, koordinacijom i saučestvovanjem u preduzimanju mjera i radnji, postupanje po najsloženijim predmetima u regionu koje vode područne službe, analiziranje stanja i okolnosti proizašlih iz ovakvih krivičnih djela, predlaganje preventivnih mjera i rješavanje drugih pravnih pitanja.¹⁴

Organizovani kriminal, kao savremena bezbjedonosna prijetnja koja ne poznaje granice, prijetnja je razvoju civilizacije i njenim dostignućima, te prepreka daljem napretku. Ova vrsta kriminala se manifestuje u različitim oblicima, što znači da u najtežim krivičnim djelima nema krivičnog djela, niti je rezultat djelovanja organizovanih kriminalnih grupa. Istražitelji Odjeljenja za prevenciju i otkrivanje organiziranog kriminala, kriminala u vezi sa trgovinom ljudima, opojnih droga i drugih krivičnih djela, samostalno ili u saradnji sa domaćim i međunarodnim policijskim agencijama, sprovode niz sofisticiranih operacija u borbi protiv organizovanog kriminala i kriminalnih aktivnosti u Bosni i Hercegovini i šire je u tom pogledu postigao zapažene rezultate. U okviru ovih aktivnosti lišeni su slobode krijumčari droge i oružja, trgovci ljudima, a privremeno su oduzeti droga, oružje, krivotvorene novčanice i dr. Odjel je nadležan za sprječavanje, otkrivanje i istragu organizovanog kriminala, krivičnih djela vezanih za trgovinu ljudima, opojnim drogama i drugih krivičnih djela koja nisu iz djelokruga drugih odjela, kao i za proučavanje stanja i obrazaca kriminaliteta u ovim oblastima, te planiranje i provođenje policijskih aktivnosti na rješavanju ovog najsloženijeg slučaja u sferi kriminala. Takođe prati, analizira, koordinira i učestvuje u preduzimanju mjera i radnji u radu Regionalne kancelarije na najsloženijim predmetima iz ove oblasti. Funkcija ovog odjeljenja je da prati, istražuje i evidentira tok sredstava u ovakvim krivičnim djelima, kao i analizira uslove i okolnosti u kojima se ta krivična djela dešavaju, predlaže preventivne mjere i obavlja druge poslove po potrebi. Finansijski kriminal i korupcija problemi su sa kojima se suočava svako moderno društvo, a posebno zemlje u tranziciji kao što je Bosna i Hercegovina. Borba protiv finansijskog kriminala i korupcije jedan je od prioriteta Državne agencije za istrage i zaštitu - SIPA-e.¹⁵

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

Odjeljenje za prevenciju i otkrivanje finansijskog kriminala i korupcije sprječava, otkriva i istražuje finansijski kriminal i korupciju, posebno u oblastima ekonomskog i tržišnog ujedinjenja, oporezivanja, carina, krivičnih djela korupcije, te krivičnih djela dužnosti i odgovornosti. Takođe proučava stanje i oblik takvih krivičnih dela, planira i sprovodi policijske aktivnosti na rešavanju najsloženijih slučajeva iz oblasti finansijskog kriminala i korupcije, te sprovodi zajedničke operativne i istražne radnje u ovoj oblasti sa istražiteljima područnih kancelarija, uslove i okolnosti u kojima se ova krivična djela dešavaju, predlažu preventivne mjere i obavljaju druge poslove u skladu sa zakonom. Kriminalističko-obavještajna jedinica prikuplja kriminalističko-obavještajne podatke, obavještenja i podatke o zločinima iz nadležnosti Nacionalne obavještajne službe radi praćenja i analize sigurnosnih situacija i pojava koje pogoduju nastanku i razvoju zločina, kao i kriminalističko-obavještajne podatke o pojedincima, grupama i organizacijama koje se mogu dovesti u vezu sa izvršenjem krivičnih djela. Odjeljenje također organizuje i realizuje rad sa doušnicima, prati i planira, ocjenjuje prikupljene podatke i informacije, te produbljuje, dorađuje, odabire i unosi odgovarajuće baze podataka, a zatim vrši analitičku obradu podataka, analitičke pretrage i grupisanje ugovora, te prati i istražuje trendove kriminaliteta.

Podaci se zatim podvrgavaju vizuelnoj analizi putem kompjuterskih programa prije nego što se daju smjernice za dalje djelovanje. Izveštaji i informacije su takođe predstavljeni hronološkim redom prema različitim temama koje se odnose na krivičnu istragu. Takođe se koriste za ažuriranje baza podataka, kreiranje vizuelnih prikaza veza između ljudi i objekata od interesa za sprovođenje istrage, kreiranje šema krivičnih predmeta i obavljanje dodatnih funkcija u skladu sa zakonom. Tim za operativnu podršku radi sa Interpolom, gdje se postupa po određenim zahtjevima i međunarodnim pretragama, a zatim se prikupljaju i prosljeđuju potrebni podaci i informacije. Grupa koristi određenu bazu podataka (bazu ASF), ostvaruje unutrašnju i eksternu saradnju, obavlja poslove domaćih pretresa po izdatim naredbama za pretrese, pretrese traženih lica i predmeta i vodi propisanu evidenciju. Osim toga, obavlja daktilografske i operativne poslove, organizuje, čuva i ažurira resornu arhivsku građu i obavlja druge poslove u skladu sa zakonom. Tim za operativnu podršku radi sa Interpolom, gdje se postupa po određenim zahtjevima i međunarodnim pretragama, a zatim se prikupljaju i prosljeđuju potrebni podaci i informacije. Grupa koristi određenu bazu podataka (bazu ASF), ostvaruje unutrašnju i eksternu saradnju, obavlja poslove domaćih pretresa po izdatim naredbama za pretrese, pretrese traženih lica i predmeta i vodi propisanu evidenciju. Osim toga, obavlja poslove kucanja i operatera, organizuje, čuva i ažurira arhivsku građu odjela i obavlja druge poslove u skladu sa zakonom. Jedinica za specijalnu podršku SIPA-e u svom sastavu ima Antiteroristički odsjek "ALFA", koji preduzima

mjere i radnje operativno-taktičkog djelovanja radi otkrivanja, sprečavanja i otkrivanja posljedica ispoljenih raznim vidovima terorističkog djelovanja, te preuzima mjere lišenja slobode lica osumnjičenih za terorizam, te lica koja se mogu dovesti u vezu sa krivičnim djelom terorizma i njihove predaje nadležnim organima. Ovaj odsjek može biti angažovan na poslovima i zadacima sprečavanja i suzbijanja terorizma na međunarodnom nivou. Predan rad, obuka i stručno osposobljavanje omogućavaju jedinici da profesionalno obavlja poslove i zadatke za koje je odgovorna. Pripadnici ove jedinice do sada suprivali više stotina osoba osumnjičenih za najteža krivična djela, ali nikada nisu upotrijebili prekomjernu silu. Zahvaljujući zalaganju rukovodstva jedinice i rukovodstva agencije, najveći dio obuke službenika jedinice odvija se u saradnji sa uglednim instruktorima i jedinicama iz inostranstva. Jedinica koristi najsavremenije naoružanje i opremu.

Efikasnost, profesionalnost i kontinuirano unapređenje u izvršavanju svojih poslova i zadataka čine Jedinicu za specijalnu podršku važnim elementom u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma. Jedinica za specijalnu podršku pruža neophodnu pomoć drugim organizacionim jedinicama agencije, obezbjeđujući dodatnu policijsku taktiku, opremu i osoblje kada su potrebne pojačane mjere sigurnosti. Jedinica izvodi najzahtjevnije i najsloženije taktičko-operativno policijske operacije, vršeći policijska ovlaštenja u situacijama visokog rizika koje zahtijevaju posebne vještine, obuku i opremu. Obučeni su za rješavanje svih oblika pitanja talaca i pruža stručnu podršku tamo gdje je potrebna upotreba službenih pasa. Ostvaruje neophodnu unutrašnju i eksternu saradnju sa drugim organima za provođenje zakona u skladu sa zakonom i obavlja druge poslove u skladu sa zakonom. Navedene aktivnosti provode se uz saglasnost direktora Agencije za istrage i zaštitu. Odsjek za borbu protiv terorizma preuzima mjere i radnje taktičkih radnji na otkrivanju, sprječavanju i otklanjanju posljedica različitih terorističkih aktivnosti, a zatim preuzima mjere za lišavanje osumnjičenih terorističkih i mogućih krivičnih djela u vezi s terorizmom i predaju nadležnim organima.

U skladu sa zakonima i međunarodnim ugovorima, Odsjek može obavljati poslove i zadatke na međunarodnom nivou u cilju sprječavanja, suzbijanja i eliminacije terorizma. Odjeljenja obavljaju i druge poslove u skladu sa zakonom. Odsjek za operacije "BETA" preuzima operativne taktičke mere i radnje na otkrivanju, sprečavanju i otklanjanju posledica različitih kriminalnih radnji. Preuzima mjere u skladu sa zakonom za lišavanje osumnjičenih za krivična djela iz nadležnosti suda i njihovo prebacivanje nadležnim organima, a na zahtjev nadležnih organa i uz odobrenje direktora Agencije vrši zaštitu određenih lica. Osim toga, u rizičnim situacijama koje zahtijevaju posebne vještine, obuku i opremu, odsjek može obavljati poslove i zadatke u kojima su potrebna

specijalistička znanja i vještine alpinizma, vertikalnog upada savladavanje teško prohodnih i nepristupačnih terena, antisnajperske zaštite, spašavanje i vještine na vodi i pod vodom, te pružanje podrške ostatku jedinice u njihovim misijama. Obavlja i druge poslove u skladu sa zakonom. Odsjek za podršku „GAMA“ pruža podršku ostatku jedinice u izvršavanju zadataka iz nadležnosti jedinice, osiguravajući brze i efikasne manevarske taktičke operacije u svim vremenskim uslovima i specifičnim situacijama, a zatim pruža specijalističku podršku kada je neophodno angažovanje službenih pasa. Obavlja poslove fizičke zaštite objekata, veze, kriptozastite i druge poslove u skladu sa zakonom.¹⁶



Slika 1. Jedinica za specijalnu podršku SIPA-e

¹⁶ Zakon o državnoj agenciji za istragu i zaštitu ("Sl. glasnik BiH", br. 27/2004, 63/2004, 35/2005, 49/2009 i 40/2012)

3.3. Osnovne specifičnosti Strategija Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma i organizovanog kriminala

Ne smijemo zaboraviti izazove koji su prisutni u svim tranzicijskim zemljama, a također su uzroci razvitka terorizma, kao što su problem malog i lakog naoružanja, a koji zahtijeva koordiniran međunarodni pristup upravo zbog „lakoće“ njegova krijumčarenja te poroznosti granica. Postalo je jasno da Bosna i Hercegovina zahtijeva jedinstven plan aktivnosti na nacionalnoj razini. S obzirom na to da je Bosna i Hercegovina u Ustavnom pa tako i u sigurnosnom smislu kompleksna, potrebno je pronaći način kako donijeti jedinstven plan za rad institucija u Bosni i Hercegovini, a koje imaju doticaja i mjerodavnosti u sprečavanju terorizma. Donesena je odluka da to bude dokumenat **Strategija Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma**, koga donosi Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, a u kome će jasno biti date zadaće svim nadležnim tijelima u Bosni i Hercegovini, kako bi se planirane aktivnosti provele te naložiti svim institucijama u Bosni i Hercegovini koje su vezane za ovu oblast da donesu vlastite akcijske – operativne planove vezane za njihova područja djelatnosti. Opasnost od mogućih terorističkih napada raste, kako u svim zemljama koalicijskim partnerima u borbi protiv terorizma, tako i u Bosni i Hercegovini.

Postojeća infrastruktura (kako legislativna, tako i institucionalna) je razvijena i uspostavljena ali je potrebno stalno unaprijeđivanje i razvijanje. Cjelovitog i koordiniranog pristupa ovom problemu nema, a razlozi za to su brojni, između ostalog i što su postojeći zakoni nedostatni ili su samo djelimično našli svoju praktičnu primjenu, dok potencijalne opasnosti rastu i ako se nastavi ovaj negativan trend uskoro bi mogli imati ozbiljnu sigurnosnu krizu čije posljedice mogu biti dalekosežne. Strategija prevencije i borbe protiv terorizma (u daljnjem tekstu: Strategija) određuje opći okvir djelovanja Bosne i Hercegovine u borbi protiv terorizma, dajući smjernice za unapređivanje postojećih i razvoj novih mjera, mehanizama i instrumenata prevencije suzbijanja terorizma. Nova strategija Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma odnosi se na period od 2021. do 2026. godine kojom je obuhvaćen i desničarski ekstremizam kao i religijsku motiviran ili krajnje ljevičarski ekstremizam. Ova strategija prepoznaje i povratnike sa stranih ratišta kao prijetnju. Zaštita od prijetnje terorizma obveza je države u njenoj temeljnoj funkciji osiguranja uvjeta za miran i siguran život svih njenih građana, slobodnih od nasilja i straha, demokratski, tolerantan, stvaralački i prosperitetan, u poštivanju reda i zakona.

Za Bosnu i Hercegovinu bilo kakva pojava terorizma usmjerena protiv nje predstavljala bi tešku povredu njenih temeljnih vrijednosti i interesa, jer se radi o ugroženosti sigurnosti i života njenih

građana. Stoga je za Bosnu i Hercegovinu prioritet razvijanje sveobuhvatnih mjera – nacionalnih i međunarodnih, prevencije i zaštite od svih oblika prijetnji terorizma, koje svojom učinkovitošću, uz neposredne koristi, trebaju imati snažan učinak odvratanja bilo koje terorističke prijetnje koja bi se protiv Bosne i Hercegovine mogla pojaviti. Stabilno sigurnosno okruženje zahtjeva jednake sigurnosne uslove i u Bosni i Hercegovini, a što naravno implicira rješavanje problema na polju borbe protiv terorizma i drugih oblika kriminala povezanih s terorizmom, kao jednog od temeljnih uslova pridruživanja Bosne i Hercegovine Europskoj uniji i NATO-u. O tome, hoće li se učinkovito i brzo riješiti ovi problemi, ne zavisi samo sigurnosna situacija u Bosni i Hercegovini, već i napredak Bosne i Hercegovine, a posebno u kontekstu pridruživanja Europskoj Uniji i NATO-u. Stoga je izrada Strategije od velike važnosti za Bosnu i Hercegovinu i njome se žele pokrenuti promjene koje će dugoročno riješiti pitanje borbe protiv terorizma, ali ova Strategija je i instrument kojim se postavlja okvir za prenos i primjenu evropskih standarda i propisa o antiterorizmu u ustavno - pravni sistem Bosne i Hercegovine. Ovaj je dokument sačinjen na osnovu analize učinjenog po Strategiji čije vremensko važenje ističe, s namjenom da odgovori na pitanje: koja se poboljšanja moraju učiniti, odnosno, koje se nove aktivnosti moraju započeti da bi se njihovim ostvarenjem postiglo učinkovito rješavanje problema prevencije i borbe protiv terorizma u Bosni i Hercegovini. S tom namjerom u ovom dokumentu se prikazuje trenutno stanje u prevenciji i borbi protiv terorizma, razmatra se o problemima i predlažu ciljevi kako bi se sa što višeg nivoa pristupilo rješavanju ključnih problema vezanih za prevenciju i borbu protiv terorizma.

Uzimajući u obzir geostrateški položaj Bosne i Hercegovine, kao zemlje smještene u jugoistočnoj Evropi generalno se može reći da su relevantne institucije Bosne i Hercegovine svjesne potencijalnih opasnosti koje terorizam nosi i da pridaju sve veći značaj prevenciji i suzbijanju svih oblika terorizma. Bosna i Hercegovina je prepoznala potencijalne opasnosti pa je još 2006. godine u svom dokumentu Sigurnosna politika istakla spremnost za borbu protiv terorizma.

U ostvarivanju unutrašnje politike subjekti sigurnosnog sistema Bosne i Hercegovine svoje će djelovanje usmjeriti na borbu protiv terorizma, organiziranog kriminala i korupcije – jačanjem kontrolnih mehanizama kontrolne discipline. Borba protiv terorizma bit će faktor saradnje svih subjekata, a saradnja u borbi protiv terorizma funkcionalno i institucionalno razvijena u skladu sa ustavno pravnim rješenjima i provedbi prihvaćenih međunarodnih odnosa. Bosna i Hercegovina se svojim potezima potvrdila kao aktivna članica Antiterorističke koalicije, kojoj je cilj borba protiv međunarodnog terorizma. Osim toga, Bosna i Hercegovina je ponudila svoj doprinos naporima da se uspostavi sigurno i stabilno okruženje u Iraku, pri čemu je jedan kontingent vojnika

vojske Bosne i Hercegovine kao sastavni dio mirovne misije UN-a, bio raspoređen na području Iraka na poslovima deminiranja i uništavanja pronađenih i oduzetih minsko-eksplozivnih sredstava. U fazi razmatranja je mogućnost slanja jedinice Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u mirovnu misiju u sastavu snaga ISAF. Bosna i Hercegovina je u skladu sa svojim mogućnostima, sudjelovala i sudjelovat će u aktivnostima međunarodne koalicije u borbi protiv terorizma, a deklarativno se oprijedjela da je spremna pridružiti se aktivnostima Europske unije u cilju suzbijanja terorizma, uključujući harmoniziranje legislative potpisivanja i ratificiranja rezolucija i protokola koji tretiraju ovu materiju, kao i donošenjem konkretnih akcijskih planova. Osim naprijed navedenog, u legalnoj borbi protiv terorizma Bosna i Hercegovina će ustrajati i na osiguranju poštivanja individualnih i kolektivnih ljudskih prava i sloboda, što je u ostalom i njena ustavom utvrđena obaveza. U skladu sa tim Bosna i Hercegovina se zalaže za što skoriji završetak pregovora o sveobuhvatnoj konvenciji UN-a o međunarodnom terorizmu.

U širem kontekstu borbe protiv terorizma Bosna i Hercegovina ulaže znatne napore u prevenciji i suzbijanju organiziranog kriminala i ilegalnih migracija što je potvrđeno nizom izjava i deklaracija međunarodnog i regionalnog karaktera, ali i aktivnim djelovanjem bosanskohercegovačkih agencija za provedbu zakona. Bosna i Hercegovina je na žalost, višekratno u različitim medijskim okruženjima prikazivana kao zemlja koja se dovodi u vezu sa terorizmom. No, Bosna i Hercegovina je kako svojim institucionalnim i reformskim razvojem, tako i aktivnom borbom protiv terorizma, na nacionalnom i međunarodnom nivou, dokazala svoju opredijeljenost u borbi protiv svih oblika terorističkih djelatnosti. Na tom planu osobito ističemo suradnju sa SAD-a i zemljama članicama EU-e u borbi protiv terorizma. Širenje Evropske unije i NATO-a predstavlja za Bosna i Hercegovina najznačajniji međunarodni proces. Približavanje i u konačnici pristupanje ovim integracijama jest jedan od najvažnijih nacionalnih i sigurnosnih ciljeva. Bosna i Hercegovina u potpunosti dijeli i podupire vrijednosti i ciljeve na kojima su utemeljeni NATO i EU. **Strategija za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini** je strateški dokument koji opisuje pristup Bosne i Hercegovine u prevenciji i borbi protiv organizovanog kriminala. Procjenjuje se da u Bosni i Hercegovini djeluje više organizovanih kriminalnih grupa koje su povezane sa istim grupama iz zemalja okruženja i šire, a najviše sa grupama iz Srbije, Crne Gore, Hrvatske, Sjeverne Makedonije, Albanije i Kosova. Osnovni metod njihovog djelovanja je ulaganje velikih suma nelegalno stečenog novca u legalne tokove, tzv. "pranje novca".¹⁷

¹⁷ Strategija Bosne i Hercegovine za preenciju i borbu protiv terorizma(za period od 2010.-2013.godine). Sarajevo, januar 2010.

4. MODELI ORGANIZACIJE POLICIJE U BORBI PROTIV TERORIZMA I ORGANIZOVANOG KRIMINALA

4.1. Međunarodna policijska saradnja u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala

Terorizam je veoma složen fenomen. Borba protiv terorizma je podjednako složena. Potrebno je izgraditi sisteme za borbu protiv terorizma, strategije za borbu protiv terorizma, koristiti određena državna sredstva za borbu protiv terorizma, od kojih zavisi stepen efikasnosti. *Uloga policije u borbi protiv terorizma je sprječavanje zločina, blokada i neutralizacija terorističke skupine, traganje za počiniteljima/teroristima i pomaganje u povratu u prvobitno stanje. Glavni cilj njihova djelovanja je zaštita potencijalnih žrtava. Policija terorizam može prevenirati i suzbijati na tri načina, a sva tri ponajviše ovise o kooperativnosti javnosti: 1) zaštitom ranjivih ljudi i lokacija temeljem procjene ugroženosti napadom (target hardening), 2) provođenjem istraga i uhićenja te kaznenim progonom osoba osumnjičenih za terorizam³, što sve služi kao sredstvo za odvratanje od budućih napada, i 3) poduzimanjem preventivnih aktivnosti u svrhu zaustavljanja potencijalnih napada na temelju obavještajnih podataka o teroristima počiniteljima ili metama.¹⁸*

Veoma je važna međunarodna saradnja u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala. „Atlas“ je mreža specijalnih policijskih jedinica Evropske unije, koji čine 37. specijalnih policijskih jedinica iz 28. zemalja članica. U svrhu taktičko-tehničkog razvoja i osiguranja prenosa znanja uspostavljeno je pet projektno orijentiranih radnih grupa, te dva foruma. Uspostavljeni su i projekti koji zajedno s forumima spadaju pod određenu radnu grupu. Radne grupe nemaju rok trajanja, dok projekti traju maksimalno tri godine, a forumi jednu godinu. Zadaća je nositelja radnih grupa zaprimanje prijedloga, projekata, tema za forume i mnogih drugih zahtjeva koje im prosljeđuju zapovjednici članica Atlasa. Nakon obrade zahtjeva i konsultacija sa zapovjednikom Atlasa, zahtjevi se uvrstavaju na dnevni red sastanka predsjedništva ili se odbacuju. Ako se zahtjev uvrsti na dnevni red, dužnost tražitelja je na sastanku predsjedništva svim zapovjednicima prezentirati projekat ili obrazložiti određenu temu i novo područje rada radne grupe ili foruma. „*Nakon toga predsjedništvo glasanjem odlučuje o projektu, a da bi zahtjev bio prihvaćen potrebna je jednoglasna odluka članova*“¹⁹ Ako zahtjev bude prihvaćen, izvršni ured prosljeđuje Europolu

¹⁸ Milković, S., Specijalne policijske snage u međunarodnoj antiterorističkoj koaliciji, pregledni rad, 2017., str. 76.

¹⁹ Iličić, T. 2015. Značaj i uloga specijalnih antiterorističkih postrojbi u odgovoru na prijetnje nacionalnoj sigurnosti. Diplomski rad. Zagreb: Ratna škola „Ban Josip Jelačić“. a iz Stjepan Milković, Specijalne policijske snage u međunarodnoj antiterorističkoj koaliciji, str 86. Internet izvor: <https://hrcak.srce.hr/file/264743> (pristup 28.03.2023)

kompletnu dokumentaciju, uključujući i onu financijsku, a Europol zaprimljenu dokumentaciju prosljeđuje ISEC-u (Fond Europske unije za prevenciju i borbu protiv kriminala).

Slijedi isplata novca Europolu koji zatim taj novac prosljeđuje Atlasu. Radne grupe čine okosnicu rada i temeljna su područja djelovanja specijalnih jedinica. To su područja koja se od osnivanja Atlasa nisu mijenjala.²⁰ Svaka od jedinica koja vodi radnu grupu nije nasumično odabrana na taj položaj nego je to rezultat specijalizacije i stručnosti za određena područja.

Postoji pet velikih područja rada, odnosno ekspertnih (radnih grupa): – grupa za rad na objektima (Buildings): podrazumijeva standardizaciju i pojednostavljenje rada na objektima – grupa zadužena za pomorska djelovanja: podrazumijeva sve oblike antiterorističkog djelovanja na vodi (Naval) – grupa zadužena za rad na sredstvima javnog prijevoza (Transport), osim brodova i zrakoplova – grupa zadužena za treninge (Training I): koncept je u razvoju – grupa zadužena za treninge (Training II): koncept je u razvoju. Nositelji radnih grupa uvijek su nadležni za svoje područje rada. Ako se odobri novi projekt koji je u njihovoj nadležnosti, tada se voditelj projekta mora usaglasiti s nositeljem radne grupe oko izvedbe i realizacije projekta.²¹ Kad je u pitanju zajednička vježba, o voditelju projekta zavisi koje će zemlje članice sudjelovati u projektu, a ne o nositelju radne grupe. Voditelj projekta upućuje poziv zemljama članicama za sudjelovanje na vježbi. Unutar Atlasa aktivno je pet foruma. Forumi se bave snajperizmom, odnosno preciznim strijelcima (Sniper), pregovaranjem (Negotiation), medicinskom pomoći (Medical), upadima (Entry) te kontrolom i zapovijedanjem (Command & Control). Na forumu o snajperizmu usklađuju se standardi na području djelovanja preciznih strijelaca i korištenja određenog oružja, taktika djelovanja i druge operativno-taktičke mjere i radnje. Forum zadužen za pregovaranje omogućava usklađivanje standarda djelovanja policijskih pregovarača unutar antiterorističkih timova, dok je forum koji se bavi kontrolom i zapovijedanjem prisutan skoro u svim vježbama Atlasa. Na tom forumu se usklađuju procedure zapovijedanja i objedinjavanja svih struktura unutar specijalnih jedinica. Medicinska pomoć i zbrinjavanje vrlo je važna cjelina jer su tokom terorističkog napada moguće žrtve civila, ali i policijskih službenika na intervenciji. Na tom forumu se razrađuju procedure korištenja i pružanja prve pomoći u slučaju ranjavanja i povređivanja. Na forumu zaduženom za upade razrađuju se procedure načina i mogućnosti upada u različite objekte. Na

²⁰ Jukić I., Vučetić V., Aračić M., Bok D., Dizdar D., Sporiš G., Krizanić A. (2008). Dijagnostika kondicijske pripremljenosti vojnika, Zagrebu, KIF.

²¹ Understanding public attitudes to criminal justice. (Razumjeti stavove javnosti prema krivičnom pravnom sistemu). Open University Press. Ured koordinatora za reformu javne uprave. (2005).

svakom forumu se može slobodno raspravljati o aktualnim temama sigurnosnom i komunikacijskom platformom pod okriljem Europola. Svaka se tema određuje na rok od jedne godine, nakon čega se zamjenjuje novom. Unutar Atlasa postoje i projektne grupe (Project Group), to je vremenski određena aktivnost s ciljem da se pojedino područje rada, koje je nužno za određena antiteroristička djelovanja, obradi, standardizira i implementira u rad specijalnih jedinica.

Aktivni su samo projekti koji obuhvaćaju kompletnu problematiku vezanu za rad izvršnog ureda Atlasa (Projects Atlas Executive Bureau), a to su helikopterske operacije (Heli Support), načini i mogućnosti tihog prilaska i ulaska u objekat (Silent Team), rad s dronovima (Drones), brzi odgovor na kriznu situaciju (Rapid Response), upotreba nesmrtonosnih sredstava (Less Lethal), operacije na avionima (Air Sharp), te postupanje u slučaju bombaša samoubica (Suicide Actions). Atlas ima godišnji budžet u čijem se okviru planiraju zajedničke vježbe, treninzi i projekti. Npr. 2014. godine mu je dodijeljeno 1,6 miliona eura, što je veliko povećanje u odnosu na 2006. godinu kada je raspolagao s 225.000 eura, a 2012. godine mu je dodijeljeno 1,1 milion eura. Zbog narušene sigurnosne situacije u Evropskoj uniji zabilježen je trend materijalno-financijskog ulaganja pojedinih zemalja u jačanje vlastitih antiterorističkih kapaciteta pa su pored redovnog godišnjeg budžeta, neke Vlade 2016. godine donijele odluku o jednokratnom financijskom iznosu za preuređenje vlastitih specijalnih jedinica, njihovo opremanje modernom i sofisticiranom opremom i naoružanjem, boljom balističkom zaštitom i oklopnim vozilima. Npr, Nizozemska vlada je izdvojila 22. miliona eura, Britanska 15. miliona eura, Slovenska 1. milion eura itd., a sve s ciljem jačanja vlastitih antiterorističkih kapaciteta.²²

Od vremena nastanka, ove su strukture bile garant mira, stabilnosti, društvenog razvoja, ljudskih prava i gospodarskog rasta. Povezanost ova dva sistema i komplementarnost njihovih mehanizama i procedura, u području vojno-političke saradnje i sigurnosti, sistemski se proširuje i jača. Zajednička sigurnosno–odbrambena politika Evropske unije zasnovana je na direktnoj saradnji s NATO-om, bez ugrožavanja autonomije zemalja članica.

Za Bosnu i Hercegovinu, članstvo u EU i NATO-u pruža jedinstvenu historijsku priliku za očuvanje i jačanje demokratije, zaštitu nezavisnosti, stvaranje potpunog sigurnosnog okruženja, kao i neograničene mogućnosti razvoja. Bosna i Hercegovina u geostrateškom položaju se nalazi na području onih pravaca čija izvorna nestabilnost može biti i odraz nestabilnosti i za nju samu,

²² Stjepan Milković, Specijalne policijske snage u međunarodnoj antiterorističkoj koaliciji, Internet izvor: <https://hrcak.srce.hr/file/264743> (pristup 28.03.2023)

posebno ako gledamo pravce koji obuhvataju južno Sredozemlje i Sjevernu Afriku, Bliski Istok i Kavkasku regiju.²³

U ovim prostorima, koji su destabilizovani krizama, sukobima i visokim demografskim rastom, te smanjivanjem energetske resursa sve je izraženije djelovanje prenošenja kriza ka Evropskom kontinentu i to u njegovim najslabijim karikama u lancu od kojih se i Bosna i Hercegovina može smatrati jednom, gledajući je sa sigurnosnog i privrednog aspekta, a čemu su naravno doprinijeli i tranzicijski procesi. Poremećaji privrednog sistema i korupcija, negativna demografska slika, smanjivanje populacije, visok stepen nezaposlenosti, stvaraju socio-ekonomsko okruženje pogodno za razvoj svih oblika organizovanog kriminala, pranja novca, terorizma i finansiranja terorizma. Terorizam kao globalna prijetnja i posljedica upravo naglašava značaj načela nedjeljivosti sigurnosti.

Terorizam postaje globalni izazov nakon 11. septembra 2001. godine, napadom na SAD-e, a kao jedini adekvatan odgovor ovoj pojavi jeste Međunarodna antiteroristička koalicija na čelu sa SAD-om, odnosno saradnja čitave međunarodne zajednice na ovom polju. Upravo zbog ovih okolnosti Bosna i Hercegovina pridaje veliki značaj saradnji, bilateralnoj i regionalnoj, kao i sudjelovanju u radu Međunarodnih organizacija – UN, OSCE, EC, VE, WTO, RCC, RACVIAC, MARI, SECI, DICAFA i dr. Bosna i Hercegovina vidi UN-e kao krovnu međunarodnu organizaciju koja posjeduje, ne samo sposobnost za kolektivnu sigurnost, nego i sposobnost za provođenje preventivne sigurnosne diplomatije, mirovnih operacija i drugih mjera za izgradnju mira i sigurnosti na globalnoj razini.

OSCE je okosnica Evropske kooperativne sigurnosti i njene terenske misije, upravo daju doprinos širenju sigurnosti i najviših međunarodnih demokratskih standarda, dok obje ulažu velike napore na polju razvoja postulata o nedjeljivosti, sigurnosti i razvoju sigurnosnih koalicija, posebno na područjima gdje određene pojave treba zaustaviti, kao što je područje Bosne i Hercegovine.²⁴

²³ <https://www.giz.de/en/worldwide/78433.html> pristup 18.05.2021.

²⁴ Grubač, M. (2009.), „Organizovani kriminal u Srbiji“, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 4/2009, Split.

4.2. Modeli organizacije policije u borbi protiv organizovanog kriminala u Velikoj Britaniji i Italiji

Kao što smo ranije zaključili, specijalne policije predstavljaju najviši nivo spremnosti policije, te " *pripadnici specijalne policije osposobljeni su za borbu protiv svih oblika terorizma, rješavanje talačkih i drugih kriznih situacija, rješavanje situacije otmica zrakoplova i drugih prijevoznih sredstava, uhićenje počinitelja najtežih kaznenih djela, posebno osiguranje visokih državnih dužnosnika, helikopterske operacije, zadaće pretrage i spašavanja, snajperske operacije i padobranske operacije, pronalaženje, deaktiviranje i uništavanje formacijskih i improviziranih eksplozivnih naprava na zemlji i pod vodom, ronilačke intervencije te obavljaju druge poslove sukladno Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima.*"²⁵

Evropa poznaje različite modele obavještajnog i represivnog rada protiv organizovanog kriminala, od kojih su neki bili uzori za izgradnju specijalizovanih struktura za kontrolu kriminala u jugoistočnoevropskom regionu. Vjerovatno među najefikasnijim takvim strukturama su one koje su razvijene u Italiji i metodološki sasvim različite, strukture u Velikoj Britaniji. Naime, ove zemlje imaju gotovo sasvim različite filozofije i institucionalne mehanizme kontrole kriminala, a ipak su obje prilično uspješne u borbi protiv ovog tipa prijetnje bezbjednosti. Ovdje će biti ukratko izloženi struktura i osnovne karakteristike Italijanske Istražne agencije za borbu protiv mafije (DIA — Direzione Investigativa Antimafia) i Britanskog Nacionalnog kriminalističkog odreda (šire u tekstu Istraživanja). Ove dvije organizacije primjenjuju dovoljan sistem mjera i sredstava, kao i ideja, da bi se na osnovu njih mogao razumjeti savremeni sistem borbe protiv novih prijetnji "mekoj bezbjednosti", prije svega organizovanog kriminala i terorizma u Evropi, a i razviti model koji bi bio primjenjiv u jugoistočnoj Evropi. Istražna agencija za borbu protiv mafije je specijalizovana služba, organizaciono locirana unutar Italijanskog Ministarstva unutrašnjih poslova, i njen isključivi mandat je da sprovodi preventivne istrage koje su povezane sa djelatnošću organizovanog kriminala. DIA je formalno ovlaštena da sprovodi sve formalne istrage krivičnih dela povezanih sa Italijanskom mafijom, koja je njen osnovni predmet interesovanja. Služba se sastoji od 1500 jedinica, čiji se pripadnici regrutuju ravnopravno iz redova nacionalne policije, karabinjera i jedinica finansijske policije, koja je u Italiji ekvivalent onoga što predstavlja "kriminalistička policija za privredni kriminal" u policijskim strukturama jugoistočnoevropskih zemalja. Osnovni elementi istražne strategije DIA proističu iz njenog osnovnog zadatka, a to je prevencija razvoja organizovanog kriminala tipa mafije, putem prikupljanja, analize i operativne

²⁵ Jozić, M. (2020). Razlike između pripadnika interventne i specijalne policije u morfološkim i motoričkim obilježjima i u uspješnosti gađanja vatrenim oružjem, Kineziološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu, str. 88.

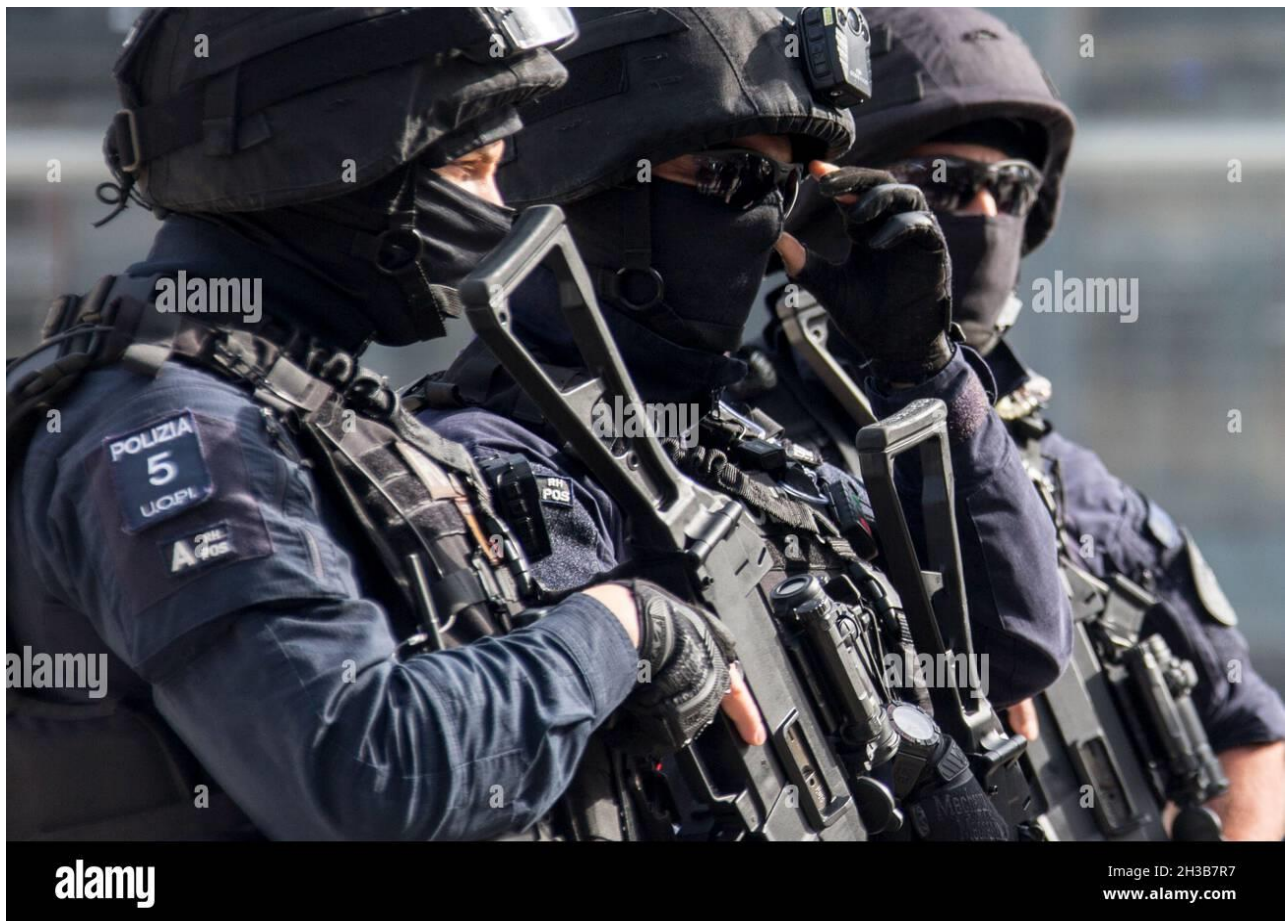
upotrebe obaveštajnog materijala, kao i kroz koordinaciju rada drugih agencija za kontrolu kriminala.²⁶ Ovu strategiju karakteriše snažan naglasak na analitičkom radu i na koncepciji dugoročnog prikupljanja informacija. DIA se koncentriše na "upoznavanje neprijatelja", prije svega kroz upoznavanje subjekata bezbjednosnog interesa (kriminalne organizacije, radije nego posebnih krivičnih djela), tako da se njene akcije ne odvijaju kao odgovor na prijavu krivičnog djela, što je uobičajeni način aktiviranja konvencionalnih policijskih struktura, već se stalno odvijaju sa ciljem da procijene prijetnje bezbjednosti i predvide trendove i moguće buduće aktivnosti kriminalnih grupa. Strukturno posmatrano, DIA ima direktora i dva zamjenika direktora, jednog za operativne aktivnosti, a drugog za administrativne poslove. Postoje jedna centralna i nekoliko terenskih kancelarija, koje podržavaju rad u tri operativne grupe, i to: (a) preventivne istrage, (b) kriminalističke istrage i (c) međunarodnu koordinaciju.

Treba napomenuti da u većini zapadnoevropskih sistema policija u saradnji sa tužiocem sprovodi istragu, pa je stoga "istraga" u opisu mandata policijskih struktura, za razliku od situacije u Srbiji i Crnoj Gori, gde policija sprovodi takozvane "predistražne radnje", a istraga je u rukama istražnog sudije. Postoje ideje da se i krivičnopravni sistem Srbije izmijeni tako da se preuzmu rješenja koja omogućavaju tužiocu i policiji da vode istrage.²⁷

Specijalistička priroda Britanskog Nacionalnog kriminalističkog odreda proističe iz različite konceptualizacije "specijalne jedinice" u britanskom sistemu kontrole kriminala u odnosu na onu koja je karakteristična za kontinentalnoevropske policijske strukture. U ovim drugim, to da je neka jedinica specijalizovana ili specijalna obično znači da je ona posebno obučena za borbu protiv posebne vrste kriminala i da je naročito opremljena za sprovođenje izuzetno zahtjevnih i teških operacija.

²⁶ Jozić, M. (2004). Utjecaj programa opće i specijalne tjelesne pripreme na promjene motoričkih sposobnosti policijskih službenika interventne jedinice policije. U: Zbornik radova „13. ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske“ (ur: M. Jozić), pp (111-115). Rovinj, Hrvatski kineziološki savez.

²⁷ Internet izvor: <https://bezbednost.org/publikacija/modeli-organizacije-policije-za-borbu-protiv-organizovanog-kriminala-i-terorizma-italija-i-velika-britanija-2/> pristupljeno 28.03.2023



Slika 2. SWAT tim italijanske specijalne policije

U Britanskom sistemu, specijalizacija podrazumjeva veći naglasak na analitici i na prikupljanju posebnih znanja i iskustava postojećih policijskih formacija iako su i tu, naravno, prisutni neki elementi specijalizovane dodatne obuke i opreme. Britanska policija se sastoji od 56. lokalnih policijskih snaga, od kojih svaka ima specijalnu jedinicu zaduženu za borbu protiv organizovanog kriminala i terorizma, zatim iz 6. regionalnih policijskih snaga za Englesku i Vels. Nacionalna policijska struktura je "najmršavija" i ona se značajno oslanja na resurse lokalnih i regionalnih policijskih snaga. Nacionalni kriminalistički odred je formiran 1998. godine spajanjem kriminalističkih odreda svih 6. regionalnih policijskih snaga. Rekrutovanje u ovaj odred je zasnovano na prikupljanju postojećih specijalizovanih ljudskih i drugih resursa, umjesto formiranja potpuno novih, posebno obučanih, struktura. To stvara situaciju sasvim različitu od one u jugoistočnoevropskim, pa i u nekim kontinentalnim zapadnoevropskim zemljama, u kojima je kriminalistička policija velikim dijelom izolovana od novih, posebno obučanih specijalističkih

struktura za borbu protiv terorizma i organizovanog kriminala, koje su često u elitističkoj poziciji u odnosu na tradicionalne službe kriminalističke policije.²⁸

U Velikoj Britaniji, kriminalistička policija je baza za regrutovanje u specijalne jedinice. Osnovna misija odreda je da se suprotstavi "ozbiljnom i organizovanom kriminalu", u saradnji sa ostalim kontrolnim agencijama u Velikoj Britaniji i u inostranstvu. Ovakva formulacija misije odreda sugerise posebno razumevanje pojma organizovanog kriminala u vezi sa terminom "ozbiljan kriminal". U ovom kontekstu, pojam "ozbiljan kriminal" sugerise strukturno i longitudinalno ozbiljan kriminal, u smislu onih vrsta kriminala koje predstavljaju strukturnu pretnju i koje su u stanju da se samostalno reprodukuju. Stoga je pojam "ozbiljnog kriminala" u britanskom sistemu sasvim različit od pojma "ozbiljnog kriminala" u značenju u kome ga upotrebljava većina kontinentalnoevropskih policijskih struktura i krivičnopravnih sistema. U kontinentalnoj Evropi, "ozbiljnost" kriminala je pre svega shvaćena u saglasju sa težinom krivičnih dela koja su iz takve kriminalne aktivnosti proistekla ili proističu, a težina dela se obično procenjuje, u praksi, na osnovu oštine krivične sankcije koja je propisana u krivičnom zakonu za to delo.

Najteže sankcije se, u principu, propisuju za najdramatičnija krivična dela obilježena visokim stepenom nasilja, pa bi se tako u kontinentalnom kontekstu najviše nasilna krivična djela smatrala najozbiljnijima. S druge strane, u britanskom policijskom sistemu, filozofija koja stoji iza fraze "ozbiljan i organizovan kriminal" podrazumijeva naglasak na strukturnoj kompleksnosti kriminala i na stepenu teškoće da se krivično djelo riješi, a ne nasilnoj ili dramatičnoj prirodi djela. S toga se rječnik prisutan u formulaciji misije Nacionalnog kriminalističkog odreda može činiti proizvoljnim sa tačke gledišta kontinentalne kriminologije i može izgledati kao posledica mešanja dve različite stvari - ozbiljnog kriminala (teških krivičnih dela) i organizovanog kriminala. Pojam "ozbiljnosti" koji je primenjen u britanskom modelu policijske organizacije i filozofije stimuliše longitudinalne operacije i planiranje politike protiv organizovanog kriminala naučnog tipa, dok pojam "ozbiljnosti" karakterističan za kontinentalni model policijskog rada primarno teži tome da postigne takozvani "beng" efekt, odnosno odjek u javnosti kroz dramatične policijske operacije, čime se proširuje građanska kontrola kroz stimulisanje osećanja da su u pojedinim trenucima postignuti značajni rezultati u borbi protiv kriminala, na konkretan, dokaziv i efikasan način. Dok ovaj drugi pristup možda ima bolje efekte na proširenje kontrole i povećanje povjerenja u javnu bezbjednost u kratkoročnom periodu, prvi pristup je korisniji u dugoročnoj perspektivi, jer on omogućava stabilniju izgradnju osećaja građana da ih štiti stalno aktivna struktura koja prati

²⁸ Ibidem.

bezbednosnu situaciju u svakom trenutku, iako ne insistira na dramatičnim pojedinačnim akcijama. Ovo je druga bitna razlika između operativnih filozofija bezbednosnih sistema Velike Britanije i kontinentalne Evrope.

Britanski pristup kultiviše razvoj obaveštajnog rada kao jezgra sistema bezbednosti. Zvanična pozicija britanskog Ministarstva unutrašnjih poslova (The Home Office) je da je "pouzdana obrada pouzdanog obaveštajnog materijala osnova kompletnog policijskog rada". Ova teza, koja bi se u kontinentalnoevropskim policijskim sistemima verovatno smatrala preteranim pojednostavljanjem, ipak je doprinela razvoju modela policijskog rada koji je omogućio britanskoj policiji da reši brojne slučajeve koji inače obično predstavljaju takozvanu "crnu cifru" kriminala (krivična dela koja su počinjena, ali nisu prijavljena ili nisu otkrivena, te nisu ni zastupljena u zvaničnim statistikama o stopama — u stvari, "crna cifra" predstavlja razliku između zvanične predstave javne bezbednosti i stvarnog deficita te bezbednosti u bilo kom društvu). Pristup kontroli kriminala koji je zasnovan na policijskom radu koji se primarno rukovodi obaveštajnim radom zahteva razvijenu analitičku dimenziju policijske strukture, u kojoj je analitika shvaćena kao "način organizovanja i interpretiranja obaveštajnog materijala na način koji bitno uvećava (saznajnu) vrednost tog materijala i verovatnoću uspeha u borbi protiv organizovanog kriminala". Analitika je, međutim, skup deo policijskog rada, jer ona zahteva relativno visok nivo stručnosti, kao i štabnu organizaciju policijske strukture koja podseća na vojnu hijerarhiju. Međutim, ta organizacija je takva da policija spolja deluje kao sasvim "građanska" i "civilna" i ni na koji način ne asocira na vojnu organizaciju. Dok je njen pojavni nivo "prijateljski" za građansku zajednicu, struktura iza "policajca na ulici" bazira se na planiranju i komandovanju vojnog tipa, a na vrhu su policijski oficiri i analitičari, od kojih mnogi nisu policajci po obuci i ovlašćenjima.²⁹

Naglasak na obaveštajnom radu i na analitici takođe ima konkretne posledice za "policajca na terenu", jer se u takvom ambijentu ohrabruje veća individualna inicijativa i pruža mogućnost za napredovanje (na primer, putem obuke i obrazovanja), a policijsku službu karakteriše veća demokratičnost – participativni i konsultativni procesi formulisanja politike službe, koji su zasnovani više na stručnosti i iskustvu. Jedna od dobrih posledica ovog tipa organizacije policije je i niži stepen represivnog duha unutar same policije. Stoga se može zaključiti da, iako model borbe protiv organizovanog kriminala koji je zasnovan na obaveštajnom radu i analitici zahteva "toranj-strukturu" hijerarhijskog planiranja i komandovanja vojničkog tipa, u smislu potreba da se

²⁹ Ibidem.

analitički proizvod filtrira naniže kroz hijerarhijsku strukturu i linije komandovanja, on stvara konkretnu atmosferu unutar te "toranj-strukture" koja je više "civilna" i kreativna nego u mnogim drugim policijskim strukturama koje na prvi pogled izgledaju manje hijerarhijski ustrojene.³⁰

Unutar Britanskog Nacionalnog kriminalističkog odreda, obavještajne jedinice su spojene sa Operativnim oblastima i Operativnim granama, pri čemu svaka obavještajna jedinica ima svoju analitičku jedinicu i jedinicu finansijske policije, odnosno jedinicu za privredni kriminal koji se smatra pratećom pojavom većine tipova organizovanog kriminala. Hijerarhija analitičke službe odgovara organizacionom nivou na kome djeluje konkretna jedinica. Na nižim nivoima, koji uglavnom uključuju "terenski rad", analitika je vrlo konkretna i bavi se obavještajnim materijalom koji odgovara konkretnim zadacima jedinice i tekućim policijskim istragama. Odred je primarno zadužen za preventivne aktivnosti, a ne za represivne. Svi operativni i obavještajni timovi imaju svoje analitičare, a preventivne istrage se odvijaju kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou, kroz bilateralnu saradnju sa policijama pojedinačnih zemalja, učesće u aktivnostima Europolu i Interpolu i druge oblike multilateralne policijske saradnje. Preventivni pristup odreda znači da su obavještajna i analitička aktivnost usmjerene prije svega prema predviđanju budućih kriminalnih aktivnosti i pokušajima da se one spriječe, radije nego na reagovanju na aktuelna krivična djela i obavljanju standardnog policijskog posla, koji je uglavnom zadatak lokalnih policijskih snaga.³¹



Slika 3. SWAT tim britanske specijalne policije

³⁰ Internet izvor: <https://bezbednost.org/publikacija/modeli-organizacije-policije-za-borbu-protiv-organizovanog-kriminala-i-terorizma-italija-i-velika-britanija-2/> pristupljeno 28.03.2023.

³¹ Clarke, R. V. i Newman, G. R. 2006. Outsmarting the Terrorists. New York: Praeger Security International.

4.3. Jačanje kapaciteta specijalne policije u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala

Svi koji imaju želju da postanu pripadnici specijalnih jedinica moraju proći rigoroznu i tešku selektivnu obuku. Obuka pripadnika treba da bude zasnovana na iskustvima domaćih i stranih specijalnih jedinica i usklađena sa opšteprihvaćenim svjetskim standardima i trendovima. Cilj obuke pripadnika specijalnih policijskih jedinica je da se u skladu sa potrebama stručno obuču, uvježbaju i psiho-fizički pripreme za uspješno izvršavanje najsloženijih zadataka u svim situacijama i u svakom momentu.

Pripadnici specijalnih policijskih jedinica moraju biti osposobljeni i spremni za „prvi odgovor“ u slučaju terorističkog napada ili krizne situacije visokog rizika. Jačanje kapaciteta Specijalne policije u borbi protiv terorizma je veoma važan faktor kako u ljudstvu tako i u opremi i obuci pripadnika specijalne policijske jedinice. Za uspješnu realizaciju složenih protivterorističkih aktivnosti, pored stručnih i profesionalnih službenika specijalne policije potrebna je i posebna taktička oprema, sredstva i naoružanje. Navedena oprema je prilično skupa te su dostupna novčana sredstva ograničavajući faktor u opremanju i obuci pripadnika specijalnih policijskih jedinica. Često je izraženo mišljenje da je visoko sofisticirana oprema za izvršavanje najsloženijih poslova i zadataka nepotrebna i skupa, pa je i njena nabavka spora i dugotrajna. Za uspješno izvršavanje zadataka specijalne policijske jedinice moraju posjedovati najsavremeniju opremu, oružje i prevozna sredstva. Za te namjene koriste se specijalne vrste vozila kao što su borbena oklopna vozila (BOV), helikopteri, čamci, ronilačka i alpinistička oprema, posebne vrste oružja (snajperi i laki mitraljezi), eksplozivne naprave, zaštitna balistička oprema (šljemovi i panciri), oprema za komunikaciju, uniforme, službeni psi itd.

4.4. Djelovanje specijalnih policijskih jedinica u slučaju terorizma

Svaka policijska agencija treba raditi analizu i razradu terorističkog čina kao slučaja iz prakse, te su važni sljedeći elementi:

- Faze i redosljed zbivanja koji prethode terorističkom događaju;
- Teroristički događaj;
- Reagovanje policijskih snaga na nastali događaj;
- Aktuelne informacije o tom događaju.

Svaka policijska agencija treba da nastoji da dobije što je moguće više informacija o terorističkim događajima koji su se dogodili u drugim zemljama. Treba dobiti odgovore na pitanja: koji je naziv terorističke grupe; da li ona podržava neku drugu grupu; da li pripadnici grupe imaju prebivalište u određenoj zajednici; koliko se dugo tamo nalaze; da li su i gdje zaposleni; da li podržavaju lokalne vjerske i druge manifestacije; kako se finansiraju itd...? Svi odgovori na ova pitanja evidentiraju se i analiziraju kao slučajevi iz prakse. Neophodno je obuhvatiti i određene informacije o samom terorističkom događaju. To su taktički detalji tokom terorističkog čina i poslije njega, kao na primjer: koja je bila meta terorista; koji motiv; kako je meta odabrana; da li je iko preuzeo odgovornost za teroristički napad; da li su iznosili zahtjeve; kako je bila organizovana teroristička grupa itd. Reagovanje policijskih agencija na teroristički događaj predstavlja značajnu komponentu njihovog djelovanja. Veoma je bitno precizno utvrdi način i postupak djelovanja policijskih agencija nakon terorističkog napada.

Savremeni svijet teži najsavremenijim oblicima sigurnosti svojih građana. Jedan od oblika ugrožavanja sigurnosti jesu krizne situacije koje su izazvane terorističkim djelovanjem. Jedan od ciljeva terorizma je podređen političkim i drugim ciljevima, kako bi se izazvale krize koje predstavljenu direktni politički cilj terorista. Osnova efikasnog upravljanja u kriznim situacijama izazvanih terorizmom leži u nizu principa koji se mogu primjenjivati prije, tokom i nakon bilo kakve vrste vanredne situacije, a konačni cilj je da se spriječi izbijanje vanredne situacije, kao i da se uspješno nosi s vanrednom situacijom, kako bi se spriječilo njeno prerastanje u krizu kao posljedicu terorističkog djelovanja.³²

Efikasno upravljanje u kriznim situacijama više je od refleksa i sreće.³³ Iako kriza zahtijeva djelatnost iz defenzivne perspektive policijskih organa, efikasno upravljanje u kriznim situacijama, također uključuje i mjere anticipiranja kako bi se njima omogućilo da koordiniraju i kontroliraju odgovore na neku vanrednu situaciju. Efikasni rukovodioci u kriznim situacijama djeluju u "trostrukim vremenskim fazama". Dok se nose sa nekom vanrednom situacijom, procjenjuju akcije koje su preduzeli, preduzimaju akcije koje su nužne u tom trenutku i planiranju slijedeće akcije koje će morati preduzeti. Prema tome, problem kriznih situacija i terorizma može se

³² Keran Tina, Medijska reprezentacija terorizma: analiza publika, University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, 2016

³³ https://eurlex.europa.eu/summary/chapter/justice_freedom_security/2308.html?locale=hr&root=2308, pristup 18.05.2021.

rješavati samo zajedničkim i usklađenim djelovanjem svih relevantnih organa u okviru države, što zahtijeva dobru državnu organizovanost i odgovarajuće stručne snage.

Osnovno pravilo za efikasno upravljanje u kriznim situacijama je "naučiti kako da se utiče na krizu, a ne samo kako na nju odgovoriti". Taj pristup je poznat kao proaktivna filozofija. Proaktivni menadžer za krizne situacije provodi procjene rizika i ranjivosti prije vanredne situacije, razmatra alternative i posljedice različitih akcija, te preduzima korake predviđanja kako bi se stekla maksimalna kontrola nad vanrednim događajima. Kako se ova filozofija primjenjuje na terorističke incidente? Proaktivne mjere u terorističkim incidentima su efikasne u razoružavanju terorista, jer poduzimanjem tih akcija teroristi osjećaju da državni službenici i kontrolišu situaciju. Povećane mjere sigurnosti na nekom mjestu koje bi moglo postati meta napada smatraju se proaktivnim korakom.

Također, planiranje i obuka prije nekog terorističkog događaja je proaktivno ponašanje. Proaktivna filozofija uspostavlja efikasne sisteme kako bi se smanjio broj mogućnosti za različite grupe djela, kao i izgleda terorista da će njihovo djelo biti uspješno provedeno. Proaktivna filozofija i proaktivne akcije su metode koje državni organi koriste kako bi uticali na razvoj događaja, a ne samo na njih odgovarali.

Policijske agencije širom svijeta stalno se suočavaju sa novim sigurnosnim izazovima u borbi protiv terorizma. To se posebno odnosi na sve prisutnije pojave bombaških i drugih samoubilačkih napada. Sigurnosne službe se prilagođavaju i koriste različite metode za pribavljanje informacija o teroristima i njihovim aktivnostima. Uloga policije a posebno specijalnih policijskih jedinica u borbi protiv terorizma je preventivno djelovanje na sprečavanju terorističkih aktivnosti, blokade i lišenje slobode terorističkih grupa i pojedinaca, traganje za počiniocima terorističkih aktivnosti. Glavni i najvažniji cilj policijskih agencija je zaštita potencijalnih žrtava terorističkih napada. Specijalna policija mora biti spremna za borbu protiv svih vidova terorizma, kao što su razni vidovi terorističkih napada, sprečavanje otmica lica, prevoznih sredstava, posebno aviona, oslobađanje talaca, te obavljanje drugih poslova i zadataka. Dok vojska prilikom borbe protiv vanjskih neprijatelja koristi maksimalnu silu pripadnici specijalne policije moraju koristiti minimalnu silu prilikom lišenja slobode počinitelja terorističkih grupa ili pojedinaca, do njihovog dovođenja pred druge nadležne organe.

Pripadnici specijalnih jedinica svakodnevno se obučavaju i pripremaju kako bi bili spremni za pravovremen i efikasan odgovor na sve vidove prijetnji sigurnosti i kriznih situacija ako se za to ukaže potreba. Priprema specijalnih jedinica obuhvata organizaciju i formaciju, izbor pripadnika, opremanje materijalnim sredstvima i osposobljavanje specijalnih jedinica.³⁴

Veoma je bitna međunarodna saradnja policijskih agencija zbog izvođenja zajedničkih vježbi i treninga. Osnivanje organizacije ATLAS potpisano je 30/31 oktobar 2001 godine, a organizaciju čine 37. specijalnih policijskih jedinica iz 28. država.

Specijalne policijske jedinice pored antiterorističkih poslova imaju veliku ulogu i u borbi protiv organizovanog kriminala. Postoje različiti modeli borbe protiv organizovanog kriminala. Specijalne policijske jedinice su neophodne u pružanju pomoći sektorima kriminalističke policije prilikom lišenja slobode lica osumnjičenih za organizovani kriminal. S obzirom da se u većini slučajeva radi o licima od kojih se opravdano može očekivati pružanje otpora prilikom lišenja slobode za navedene aktivnosti zaduženi su pripadnici specijalnih policijskih jedinica. Pripadnici ovih jedinica moraju biti spremni i obučeni da uz minimum sile stave pod kontrolu lica koja se lišavaju i trebaju dovesti pred nadležne organe. Od velike je važnosti da specijalne policijske jedinice budu dobro opremljene specijalističkom opremom koja je neophodna za izvršavanje poslova i zadataka stavljanja pod kontrolu osumnjičenjih lica i njihovog lišavanja slobode.

³⁴ Zuko, S., Specijalne jedinice policije, Grafotisak, Grude, 2014, str.20.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Danas nema zemlje u Evropi koja nije izložena, u većoj ili manjoj mjeri, različitim oblicima terorizma i organizovanog kriminala, koji se izvode od strane različitih grupa, organizacija i pokreta. U 2019. godini, Evropa se suočila sa mnogim terorističkim prijetnjama i zabrinutostima, uključujući jednu od strana označenih američkih terorističkih organizacija, povratnika sa ratišta u Iraku i Siriji, i domaćih terorističkih grupa³⁵. Pored toga, u posljednjih nekoliko godina, Evropa je iskusila porast militantnih ekstremističkih grupa i mreža, uključujući i one koji se zalažu za antiimigracijsku politiku³⁶. Transnacionalni organizovani kriminal predstavlja značajnu i rastuću prijetnju nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti, sa ozbiljnim posljedicama po javnoj bezbjednosti³⁷. Osim toga, terorističke organizacije sve češće koriste organizovani kriminal kao način za generisanje finansijskih sredstava i nabavku logističke podrške za izvođenje svojih nasilnih djela. Međutim, nedostatak kvalitetnih informacija o namjerama terorista predstavlja veliki izazov za borbu protiv terorizma i organizovanog kriminala³⁸.

Evropa je prepoznala ozbiljnost ovih prijetnji i zato je borba protiv terorizma postala jedan od prioriteta EU³⁹. Mnoge zemlje u Evropi su se pridružile Sjedinjenim Državama u označavanju terorističkih organizacija, kao što je Hezbollah, kao teroristička organizacija⁴⁰. Međutim, borba protiv terorizma i organizovanog kriminala zahtijeva daljnju saradnju i koordinaciju između zemalja i međunarodnih organizacija⁴¹.

Primjetno je da na prostoru Evrope postoje određene forme organizacije specijalnih policijskih jedinica, koje mogu organizovano djelovati u slučaju nekog terorističkog napada ili koordinisane akcije u borbi protiv organizovanih kriminalnih grupa. Jedna od tih formi ogleda su u primjeru organizacije ATLAS koju čini 37 specijalnih policijskih jedinica iz 28 država, spremnih i sposobnih da djeluju koordinisano u različitim kriznim situacijama. Specijalne policijske jedinice

³⁵ Country Reports on Terrorism 2019. <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2019/> Pristupljeno 2023-03-28

³⁶ Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe Current <https://cco.ndu.edu/PRISM/PRISM-Volume-6-no-2/Article/839011/right-wing-extremism-and-terrorism-in-europe-current-developments-and-issues-fo/> Pristupljeno 2023-03-28

³⁷ Transnational Organized Crime: A Growing Threat to <https://obamawhitehouse.archives.gov/administration/eop/nsc/transnational-crime/threat> Pristupljeno 2023-03-28

³⁸ USA PATRIOT Act of 2001. <https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.htm> Pristupljeno 2023-03-28

³⁹ The EU's response to terrorism - Consilium.europa.eu. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/> Pristupljeno 2023-03-28

⁴⁰ Country Reports on Terrorism 2019. <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2019/> Pristupljeno 2023-03-28

⁴¹ USA PATRIOT Act of 2001. <https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.htm> Pristupljeno 2023-03-28

pored antiterorističkih poslova imaju veliku ulogu i u borbi protiv organizovanog kriminala. Specijalne policijske jedinice su neophodne u pružanju pomoći sektorima kriminalističke policije prilikom lišenja slobode lica osumnjičenih za organizovani kriminal.

Obzirom da se u većini slučajeva radi o licima od kojih se opravdano može očekivati pružanje otpora prilikom lišenja slobode za navedene aktivnosti zaduženi su pripadnici specijalnih policijskih jedinica. Pripadnici ovih jedinica moraju biti spremni i obučeni da uz minimum sile stave pod kontrolu lica koja se lišavaju i trebaju dovesti pred nadležne organe. Od velike je važnosti da specijalne policijske jedinice budu dobro opremljene specijalističkom opremom koja je neophodna za izvršavanje poslova i zadataka stavljanja pod kontrolu osumnjičenih lica i njihovog lišavanja slobode.

Kroz analizu navedene teme rada mogli smo uvidjeti značaj policije za društvo, a posebno značaj specijalnih policija čija je zadaća da se u ime državnog aparat suoče sa najtežim oblicima terorizma i organizovanog kriminala. Biti pripadnik specijalne policije podrazumijeva ispunjavanje visokih psiho-fizičkih kriterija, te maksimalnu posvećenost profesionalnom radu. Možemo zaključiti da su specijalne policije od države do države organizovane na različite načine, te da raspolažu različitim naoružanjem, međutim, njihova je ova uloga je suštinski ista – sačuvati sigurnost države od različitih visokoopasnih sigurnosnih prijetnji i izazova.

SKRAĆENICE

AFIS - Automatizirani sistem identifikacije otisaka prstiju/ Automated Fingerprint Identification System

CIPS/IDDEEA – Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka

DGS/GP - Bosna i Hercegovina – Granična policija Bosne i Hercegovine

DICAF – Demokratski centar za kontrolu oružanih snaga/ Geneva Centre for Democratic Control of Armed Forces

EC - Europska komisija

EU – Europska Unija

ISAF – Snage međunarodne sigurnosne pomoći/ International Security Assistance Force

ISM – Informacijski sustav migracija/ Migration Information System

IT – informacione tehnologije

KZ Bosna i Hercegovina – Kazneni zakon Bosne i Hercegovine

MARI – Regionalna inicijativa za migracije azil i izbjegla lica/ Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative

OHR- Ured visokog predstavnika/ Office of the High Representative

OSA/OBA – Obavještajno sigurnosna agencija

OS Bosna i Hercegovina – Oružane snage Bosne i Hercegovine

OSCE - Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju/ Organization of Security and Cooperation in Europe

PS Bosna i Hercegovina – Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine

RACVIAC - Regionalno središte za pomoć u provedbi sporazuma o kontroli naoružanja i verifikaciji/ Regional Arms Control Verification and Implementation Assistance Centre

RCC - Regionalno vijeće za suradnju/ Regional Cooperation Council

ROS – registar određenih stranaca

SAD – Sjedinjene Američke Države

SECI - Centar za borbu protiv prekograničnog kriminala za Jugoistočnu Europu/

Southeast European Cooperative Initiative

SIPA – Državna agencija za istrage i zaštitu/ State Investigation and Protection Agency

SOP - standardni operativni postupci

SPI - Standardizirano policijsko izveštavanje

UNODC - Ured Ujedinjenih naroda za borbu protiv kriminala i zloporabe droga/ United

Nations Office on Drugs and Crime

UNO/UIO – Uprava za neizravno oporezivanje

Literatura

- [1] Bačić, F (1998.), Kazneno pravo, opći dio, peto prerađeno i prošireno izdanje, Informator, Zagreb.
- [2] Behin, Z., & Mikec, N. (2015). Testiranje motoričko-funkcionalnih sposobnosti kandidata i kandidatkinja za primanje u Policijsku školu" Josip Jović"(stručni članak). Policija i sigurnost, 24(2/2015), 120-141.
- [3] Beridan, I., Tomić, I., Kreso, M., Leksikon sigurnosti, DES, Sarajevo, 2001.
- [4] Bilandžić, M. i Milković, S. 2009. Specijalne vojno-policijske protuterorističke postrojbe: Hrvatska i svijet. Polemos, Vol. XII, No. 24, 33–60.
- [5] Bilandžić, M., & Milković, S. (2009). Specijalne vojno-policijske protuterorističke postrojbe: Hrvatska i svijet. Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira, 12(24), 33-60.
- [6] Bilić, V. (2009). Psihološki čimbenici kod kardiovaskularnih bolesti. Medix, 83, 100-103.
- [7] Bošković, M. (2012.), Kriminološki leksikon, Univerzitet u novom Sadu, Novi Sad. Derenčinović, D., Organizirani kriminal i korupcija, [www.pravo.unizg.hr/ download/](http://www.pravo.unizg.hr/download/)
- [8] Capan, M., Sindik, J., & Bičanić, V. (2016). Povezanost sagorijevanja na poslu i karakteristika posla policijskog službenika. Policija i sigurnost, 25(2/2016), 164-178.
- [9] Clarke, R. V. i Newman, G. R. 2006. Outsmarting the Terrorists. New York: Praeger Security International.
- [10] Connors, T. P. i Pelegrini, H. 2005. Hard Won Lessons: Policing Terrorism in the United States. New York: Manhattan institute for Policy Research.
- [11] Đorđević, S., Kostić, N. D., & Litavski, J. (2012). Zbirka predloga praktične politike za reformu policije u Srbiji. Beograd: Beogradki centar za bezbednosnu politiku, 8-14.
- [12] Funkcionalni pregled sektora pravde u BiH. (Publikacija br. 8) Kantonalno tužilaštvo Sarajevo. (2008). Godišnji izvještaj.
- [13] Grubač, M. (2009.), „Organizovani kriminal u Srbiji“, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 4/2009, Split.
- [14] Ignjatović, Đ. (1996.), Kriminologija, treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Nomos, Beograd.
- [15] Jovašević, D. (2012.), „Organizovani kriminal“, Godišnjak Fakulteta pravnih nauka broj 2, Banja Luka.
- [16] Jozić, M. (2003). Dijagnostika bazičnih i specifičnih sposobnosti policijskih službenika interventne policije. U: Zbornik radova „12. ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske“ (ur: M. Jozić), pp (227-230). Rovinj, Hrvatski kineziološki savez.

- [17] Jozić, M. (2004). Utjecaj programa opće i specijalne tjelesne pripreme na promjene motoričkih sposobnosti policijskih službenika interventne jedinice policije. U: Zbornik radova „13. ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske“ (ur: M. Jozić), pp (111-115). Rovinj, Hrvatski kineziološki savez.
- [18] Jozić, M. (2020). Razlike između pripadnika interventne i specijalne policije u morfološkim i motoričkim obilježjima i u uspješnosti gađanja vatrenim oružjem, Kineziološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
- [19] Jukić I., Vučetić V., Aračić M., Bok D., Dizdar D., Sporiš G., Križanić A. (2008). Dijagnostika kondicijske pripremljenosti vojnika, Zagrebu, KIF.
- [20] Karović, S. (2012.), „Posebne istražne radnje u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine“, Civitas, Časopis za društvena istraživanja broj 4, Novi Sad. Krivokapić, V. (2006.), Prevencija kriminaliteta, Teorijsko-kriminalistički pristup, Fakultet kriminalističkih nauka, Univerzitet u Sarajevu,
- [21] Kosanović, B. (1988). Samoobrana. Republički sekretarijat za unutrašnje poslove SR Hrvatske, Zagreb.
- [22] Milković, S. (2017). Specijalne policijske snage u međunarodnoj antiterorističkoj koaliciji, pregledni rad.
- [23] M. i Lucić, D. 2015. The plurality of meanings ‘terrorism’ – the theoretical and practical importance of understanding the phenomena.
- [24] Novak, H. 2021. Specijalistička obuka interventne jedinice policije i njena situacijska učinkovitost u urgentnim situacijama, završni rad.
- [25] Pearson/Longman. Noaks, L. and Wincup, E. (2007). Criminological Re- search.
- [26] Sage Publications. Roberts, Julian V. and Hough, M. (2005).
- [27] Security Dialogues 6(1): 43–60. Chapman, R. i dr. 2002. Local Law Enforcement Responds to Terrorism Lessons in Prevention and Preparedness. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services. <https://ric-zai-inc.com/Publications/cops-w0125-pub.pdf>.
- [28] Tierney, J. (2006). Criminology. Theory and Context. (Kriminologija: Teorija i kontekst).
- [29] Understanding public attitudes to criminal justice. (Razumjeti stavove javnosti prema krivičnom pravnom sistemu). Open University Press. Ured koordinatora za reformu javne uprave. (2005).
- [30] Understanding Qualitative Methods. (Kriminološko istraživanje. Razumijevanje kvalitativnih metoda).
- [31] Zuko, S. 2014. Specijalne jedinice policije, Grafotisak, Grude.

- [32] <http://msb.gov.ba/onama/default.aspx?id=1677&langTag=bs-BA> pristup 17.05.2021.
- [33] https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/justice_freedom_security/2308.html?locale=hr&root=2308 pristup 18.05.2021.
- [34] <https://www.giz.de/en/worldwide/78433.html> pristup 18.05.2021.
- [35] https://ipf.rs/organizovani-kriminal/#_Toc444110296 pristup 15.04. 2021.
- [36] Zakon o državnoj agenciji za istragu i zaštitu ("Sl. glasnik BiH", br. 27/2004, 63/2004, 35/2005, 49/2009 i 40/2012)
- [37] Country Reports on Terrorism 2019. <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2019/> Pristupljeno 2023-03-28
- [38] Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe Current
...<https://cco.ndu.edu/PRISM/PRISM-Volume-6-no-2/Article/839011/right-wing-extremism-and-terrorism-in-europe-current-developments-and-issues-fo/> Pristupljeno 2023-03-28
- [39] Transnational Organized Crime: A Growing Threat to
...<https://obamawhitehouse.archives.gov/administration/eop/nsc/transnational-crime/threat>
Pristupljeno 2023-03-28
- [40] USA PATRIOT Act of 2001. <https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.htm> Pristupljeno 2023-03-28
- The EU's response to terrorism -
Consilium.europa.eu. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/>
Pristupljeno 2023-03-28

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznat sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu.

Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisao samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju.

Saglasan sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum _____

Potpis _____